

ŠVIIESA

NO. 2

BALANDIS - GEGUŽĖ - BIRŽELIS

1974 m.

Pavasaris, pavasaris.

EDMUNDO ŽIAUBERIO piešinys

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavieniais numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

NO. 2 Balandis - Gegužė - Birželis (April - May - June) 1974 XXXIV

TURINYS

Įvykių sukuryje	3
Kareiviška daina. Eduardas Mieželaitis. Eilėraštis.....	4
Teofilį Tilvytį prisimenant. Antanas Miškinis.....	5
Drg. Jonui Ylai. Palanta. Eilėraštis.....	7
Bažnyčia ir moralės normos. Zigmantas Morkūnas.....	8
Naujas susitikimas su R. Mizara. Jonas Petronis.....	9
Nauja medžiaga apie Vladą Dembskį. V. Bikuličius.....	11
Akimirkos. Eugenijus Matuzevičius. Eilėraštis.....	12
"Šviesos" žurnalui 40 metų. V. Kazakevičius.....	13
Išsaugokime savo tautos kultūrinę vertybę ateinančioms kartoms. Feliksas Bieliauskas.....	14
Kelios pastabos apie "Laisvės" laikraščio literatūrinę kritiką (iki 1940 m.) Br. Raguotis.....	17
Žiauri bausmė už ateizmo būrelį. A. Linka.....	21
Akademikas Zigmas Januškevičius.....	24
Alkoholis - klaidingas produktas. Gyd. V. Banaitis.....	30
Vilniui. J. Ruzgis. Eilėraštis.....	31
LLD reikalai	32

IVYKIŲ SŪKURYJE

Dabartinės visuomeninės mūsų Amerikoje nuotaikas galima apibūdinti trimis žodžiais: jos perdėm pesimistiškos. Išskyrus, žinoma, turtuolius ir privilegijuotus, šiaip kur tik beapsisuksi, į kur tik bepažvelgsi, su kuo tik besikalbėsi paprastoje liaudyje, visur nusiskundimas, beviltiškumas ir susirūpinimas nedarbo didėjimu, kainų kilimu, energijos krize, mokesčiais, kriminalizmo plitimu miestuose ir kaimuose, narkotikų naudojimo augimu, rytdienos neaiškumu. Spauldoje, radijuje, televizijoje visiškai apleistas arba tiesiog pamirštas kultūros, apšvietos, mokslo turinio reikalas. Visas dėmesys nukreiptas į ekonominius reikalus. Kadangi beveik visos aukštosios apšvietos bei kultūros įstaigos yra privatiškos ir pagrįstos pelno darymu jų savininkams, kam čia svarbu, koks jų teikiamos apšvietos bei kultūros turinys. Svarbu, kad jos turėtų lėšų išsilaikyti. Kečiamas mokestis už apšvietą, už mokslą. Finansiškai pajėgių aukštasis mokyklas, institutus, akademijas, konservatorijas lankyti jaunų žmonių skaičius siaurinasi. Jau atvirai dejuojama, kad aukštasis mokslas beveik visiškai nebepasiekiamas plačių darbo masių jaunimui, jau skundžiamasi, kad sunku beišsiversti ir vidurinės klasės vaikinams ir merginoms. Nesunku įsivaizduoti, kaip tas atsiliepia į visuomenines nuotaikas, kai milijonams ir milijonams jaunų žmonių su ambicijomis pasiekti kokią nors profesiją durys užtrenkiamos. Jaunimas tampa derlinga dirva ne tik beviltiškumui, bet ir kriminalizmui klestėti.

Gaila, kad šis darbo žmonių susirūpinimas kol kas netampa plačiu politiniu judėjimu prieš esamą padėtį, jau nekalbant apie sukilimą prieš pačią santvarką, kuri tokias sąlygas gimdo ir toleruoja. Kol kas Amerikos Komunistų Partijos visi žygiai ir pastangos toki masinį politinį judėjimą išvystyti dar nėra apsilvainavę dideliais laimėjimais. Nors, tiesa, organizuotų darbininkų gretose (darbo unijose) girdisi nemažai nusivylimo ir nepasitenkinimo savo konservatyviškos vadovybės nusistatymu ir taikstymuisi su tokia padėtimi, bet platus masinis sukilimas prieš ją nepasireiškia, ir galimybei George Meany vadovaujamą kliką pakeisti nauja, energinga, kovinga vadovybe numatomoje ateityje perspektyvos nėra džiuginančios. Pernai rodėsi, kad 1974 metais, kai visoje eilėje pramonės ir užsiėmimo šakų pasibaigs kontraktinės organizuotų darbininkų sutartys su samdytojais, būsime liūdininkais didelių streikų. Bet atrodo, kad šioji pranašystė neišsipildys. Darbo unijų vadovybei pavyksta susitarti su samdytojais, darant jiems didžiausias nuolaidas darbininkų sąskaita, geruoju, išvengiant konfrontacijos formoje pramoninių streikų.

Visa tai ir sudaro plačiųjų masių pesimizmui ir beviltiškumui pagrindą. Tai nereiškia, žinoma, kad negali įvykti net staigių pasisukimų. Ypač mes, pažangioji Amerikos visuomenė, nenuleidžiame rankų. Kaip tik minėtos blogėjančios ir sunkėjančios sąlygos brandins nepasitenkinimą ir didins ryžtingumą darbo masėse kovas keliu siekti šviesesnio rytojaus. Gims naujos, efektyvesnės kovos formos.

***

Labai svarbiu ir reikšmingu įvykiu šiomet tenka laikyti specialiąją Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos sesiją apsvartymui pasaulio ekonominių reikalų, nustatymui geresnių, tinkamesnių santykių tarp besivystančių kraštų, kurie turi didelius gamtinių turtų šaltinius, bet neturi nei žinojimo, nei techninių galimybių juos tinkamai išnaudoti, ir tų, kurie turi aukštai išvystę technines bei mokslines jėgas, bet pradeda stokoti žaliavų, kaip tai – aliejaus, anglies, naturalinių dujų, geležies rūdos ir t. t. Ši klausimą aštriausioje formoje iškėlė energijos krizė, kuri labai skaudžiai palietė mūsų Jungtines Valstijas ir kitas kapitalistines šalis.

Kaip šią krizę pašalinti ir išvengti panašių krizių ateityje? Kaip panaudoti, iš vienos pusės, aukštai išsivysčiusių šalių technines jėgas ir žinojimą, o iš kitos – besivystančių arba atsilikusių kraštų gamtinius turtus, visokias žaliavas, kad visiems būtų nauda, kad besivystančios šalys liautųsi buvusios kapitalistinių monopolijų apiplėšimo objektu? Štai klausimai, kurie diskutuojami Jungtinėse Tautose.

***

Galima tik nuoširdžiausiai pasveikinti gražiai besivystanti tarp Jungtinių Valstijų ir Tarybų Sąjungos bendradarbiavimą sveikatos apsaugos srityje. Tuo reikalu, kaip žinia, 1972 metų gegužės mėnesį Maskvoje buvo pasirašyta sutartis. Džiugu, kad iš abiejų pusių rimtai imamasi ją įvykdyti. Sutartimi vadovaujantis, tapo atidaryta tarp Maskvos ir Washingtono tiesioginė ryšių linija. Ji sėkmingai naudojama sprendžiant tokias labai sudėtingas problemas, kaip vėžio, širdies bei kraujagyslių ir kitų daugiausia paplitusių susirgimų gydymas. Labai puikios perspektyvos šio bendradarbiavimo tolimesniam vystymuisi. Jo rezultatais naudosis ir džiaugsis ne tik šios dvi šalys, bet visa žmonija.

EDUARDAS MIEŽELAITIS

Kareiviška daina

Stovi gluosniai išrikiuoti
kaip kariai prie kelio,
Reikia, mama, man žygiuoti,
negražyk rankelių. . .

Palydėk kareivį, mama,
mano žilaplauke. . .
Aš paliksiu gimtą namą,
nes Tėvynė šaukia. . .

Aš prisieksiu – aš priglausiu
vėliavą prie lūpų, –
priešą mūšyje nukausiu,
kuris mūs užklupo. . .

Laikas mūšin man žygiuoti. . .
Neišverk akelių. . .
Lydi gluosniai išrikiuoti
kaip kariai prie kelio. . .

. . . Perėjai tu degančias stepes,
perplaukei paraudusias upes,
palikai javų nepiautą barą,
kai Tėvynė pašaukė į karą.

Dieną, naktį, būdavo, eini:
nusiplauni žaizdą vandeny,

valandai sustojęs pailsėti,
susapnuoji rugį arba kvietį.

O dabar tu pareini lauku. . .
Širdyje skausminga ir jauku:
tau pamoja laukiančios pirkelės,
pasitikti bėga vėl takelis. . .

Nuraškai pareidamas keliais
rugio varpas ir žydrūnėles.
Ir, ant delno išlukštenęs varpą,
pagalvoji – laikas jau į darbą. . .

Ant kalniuko graudžiai ir linksmai
pasitinka palikti namai. . .
Karo audros obelį sulankstė. . .
Peržengi senolių šventą slenkstį. . .

Pasitinka krykšdami vaikai:
juos ant rankų kaip paukščius laikai,
kietas delnas moteriai nuo skruosto
gintarinę ašarą nušluosto. . .

. . . Perėjai liepsnojančias stepes,
perplaukei paraudusias upes,
o dabar nusimetei milinę,
nuėjai per kiemą į šalinę,

dalgi suradai ir išeini
į laukus – saulėtekio ugnį
piauni savo nenupiautą barą. . .
. . . Aukso varpos šnara, šnara, šnara. . .

ANTANAS MIŠKINIS

TEOFILĮ TILVYTĮ PRISIMENANT...

Su Teofilium Tilvyčiu mes kaimynai - iš gretimų kaimų. Gali sakyti, kartu augome.

Teofilį pažinojau nuo tada, kai jis su kitais Gaidžių kaimo piemenėliais ganė savo kaimo bandą prie gražaus Silio ežero, kur mes, kito kaimo vaikigaliai, maudydavomės. Ištysęs buvo, aukštas, šviesiaplaukis. Tilvyčio Topilis, kaip mes jį tada vadindavome.

Laikas bėgo. Užėjo pirmasis pasaulinis karas - kaizerinių vokiečių okupacija. Metas buvo sunkus, skurdus, kraštas okupantų plėšte plėšiamas. 1916-1917 metų žiemą mūsų namuose apsigyveno T. Tilvytis. Mano vyresnysis brolis ruošė jį į gimnaziją. Žibalo nebuvo, reikėjo taupyti šviesą, tai mes, paaugliai, anksti suguldavome žiemą ant plūktinio pečiaus. Išsikalbėdavome.

Iš Teofilio sužinojau daugiau apie Tilvyčių šeimą. Tėvas buvo neseniai miręs. Justino Tilvyčio būta vieno šviesiausių žmonių visoje apylinkėje - ne tik ūkininkas, bet ir žinomas meistras, kaimo daktaras, žmonių patarėjas įvairiuose reikaluose. Skaitė knygas ir laikraščius. Šeima buvo gausi - keturi broliai ir keturios seserys. Topilis pats jauniausias. Pagal žmonių pasakojimus, jį krikštijo, o vyriausiąjį brolių Jurgį "mišiuvojo" į kunigus. Sesuo Jadvyga buvo išėjusi Kaune "Saulės" mokytojų kursus, už Topilį vyresnė 22 metais, gera jam kaip motina. Brolis Jurgis vyresnis 24 ar 25 metais, jis taip pat poetas, pasirašinėjęs A. Žalvarnio slapyvardžiu.

Po tėvo mirties šeiminkavo brolis Petras. Sesuo Pranė buvo ištekėjusi ten pat Gaidžiuose - Pulgio Andriušio motina. Kitos dvi seserys gyveno ūkyje. Dar buvo brolis Antanas. Du broliai ir dvi seserys giedojo ir dainavo Tauragnų chore.

Lietuvių liaudies poetas Teofilis Tilvytis.

ELTOS fotokronika

Tilvyčių namuose buvo knygų ir laikraščių. Apsilankęs pas juos Gaidžiuose, girdėjau, kaip jaunimas dainavo "iš natų", o ant priesvirnio tūtavo fisharmonija... Visa šeima linkusi į menus. Juk ir Teofilis vėliau ne tik rašė eilėraščius, bet grojo smuiku, po truputį skambino fortepionu, dainavo, vaidino ir piešė.

Baigiantis 1917 metų vasarai, Teofilis išsiruošė į Panevėžio gimnaziją laikyti egzaminų. Į mokslą leisti jį žadėjo brolis Jurgis, kuris netoli Panevėžio kunigavo. Tą pačią vasarą buvo perstatomas mūsų klojimas, atvežtas į vienkiemį iš kaimo.

Ant ožio, šviežiai nutašyto, Teofilis stalių⁶ pašėliu užrašė, tur būt, pirmą savo eilėraščių "Pavasaris".

Vėl su Teofilium susitikome tik po trejų metų prie to paties Silio ežero, kur sueidavome maudytis. Teofilis jau buvo persikėlęs į Utenos gimnaziją, perėjęs į ketvirtą klasę.

Tų metų ruduo buvo neramus. Baltalenkiai užėmė Vilnių, brovėsi į Lietuvą gilyn. Vyresnieji Utenos gimnazistai išėjo Tėvynės ginti. Kariavo jie ten neilgai. "Pastovėdavome sargyboje, pabėgiodavome su šautuvais po miškus tarp Molėtų ir Labanoro. . ." - vėliau man kalbėjo Teofilis.

Kiti treji metai Teofiliumi buvo savotiškai lemtingi. Brolis Jurgis, kaip tada plačiai kalbėjo tos apylinkės žmonės, išdalijęs klebonijos turtą elgetoms ir įstojęs į vienuolyną. Šeima neteko kunigo paramos. Įvyko lūžis ir paties poeto gyvenime.

Aštuoniolikametis T. Tilvytis buvo populiarus ne tik Utenos gimnazijoje, bet ir miesto visuomenėje - dainininkas, vaidintojas, organizatorius ir jau pradedantis poetas.

Kartu jame buvo prieštaringos mintys: klerikalinė gimnazijos aplinka jo nebetenkino. Jis ėmė ginčytis su mokytojais pasaulėžvalgos klausimais. Paleisdavo eiliuotų epigramų iš mokytojų gyvenimo užkulisių.

Ir štai kartą, visai netikėtai, atėjo į klasę direktorius kunigas V. Butvila ir paskelbė, kad T. Tilvytis iš gimnazijos pašalinamas. Tatai, žinoma, dar labiau pagilino jame atsiradusį religinį skepticizmą. T. Tilvytį užjautė Utenos visuomenė. Jis gavo raštininko vietą įstaigoje.

Buvodamas Utenoje, T. Tilvytį aplankydavau. Jau tada jam buvo pilna galva poezijos. Apsikrovęs žurnalais ir poezijos rinkiniais. Skaitė K. Binkio, B. Sruogos, F. Kiršos ir kitų eilėraščius, pats ši bei tą rašinėjo. "Kol kas pabūsiu čia, o paskui, žiūrėsime", - kalbėjo man. Įateitį žiūrėjo blaiviai. Kartą, pamenu, padėjo ranką ant širdies ir tarė: "Jei čia ši bei tą turiu, tai savo buvusius mokytojus ir kitus įtikinsiu, kad ir aš ką nors galiu. . ."

Dar kitą vasarą susitikinėjome dažniau, vienas kitą aplankydami kaime. Teofilis įstaigoje nebetarnavo, ketino įsikurti Kaune. Laikraščiai jau buvo išspausdinę jo eilėraščių. Rašė, piešė, smuiku grojo. Gaidžiuose buvo likę tik jiedu su broliu Petru. Motina, brolis Antanas, dvi seserys buvo išmirę.

1923 metų rudenį T. Tilvytis apsigyveno Kaune, gavo tarnybą Mokesčių inspekcijoje. Susitikdavome dažnai. Buvę jo draugai Utenos gimnazijoje patarinėjo stoti į vakarinę gimnaziją suaugusiems. T. Tilvytis šypsodamasis atsakydavo: "Kaip žinote, man gimnazijoje nepasisekė, mane menai traukia. . ."

Patsai dar gerai nenusimanė, ko mokytis: muzikos, dainavimo ar vaidybos. Tačiau viską nusvėrė poezija. Praėjo metai, kiti, T. Tilvyčio eilėraščius mielai spausdindavo laikraščiai ir žurnalai. Vis labiau poetas krypo į humorą. Daug pramoko K. Binkio vadovaujama futuristiniame "Keturių vėjų" sąjūdyje. Ten, be kitų, buvo skaitomi bei studijuojami ir tarybiniai poetai, ypač V. Majakovskis.

Tuo metu T. Tilvytis lankė ir baigė vaidybos studiją. Artistu tačiau nepasidarė - viską nusvėrė literatūrinis pasisekimas. Šalia humoro ir satyros rašė ir "grynosios" poezijos ("Artojėliai", kur gražiai susipynė satyrinis ir graudus lyrinis elementai).

Beje, pirmosios knygos - "Trys grenadieriai", "Nuo Maironio iki manęs" buvo humoristinės. "Išpardavimas dūšios" (1928) - kaip ir futuristinė poema. Kiek vėliau parašė satyrinę poemą "Dičius", dvi prozos knygas - "Ministerijos Rožė" ir "Kelionė aplink stalą". Satyrinių eilėraščių rinkinys "Sveiki broliai dainininkai" buvo cenzūros konfiskuotas.

Nuo 1933, jau anksčiau išėjęs iš tarnybos, leido bei redagavo humoro ir satyros savaitraštį "Kuntaplį". Iš karto buvo leidėjais dviese, vėliau laikraštis buvo vieno T. Tilvyčio nuosavybė. Juokaudamas poetas sakydavo - "Išbandžiau visus menus, tik baletu nešokau, o dabar sėdžiu "Kuntaplyje". Geras buvo laikraštis ir jis ėjo iki

1940 m. Skaitytojai "Kuntaplį" mėgo ne vien dėl humoro, bet ir dėl dažnos satyros tuometinės visuomenės ir valdžios adresu. Humoristinių eilėraščių prirašė daug. Pasirašinėjo Jul. Boks slapyvardžiu.

1940 metais, nė kiek nesvyruodamas, T. Tilvytis įsijungė į lietuvių tarybinę literatūrą, nes savo poezija nuo "Artojėlių" nuosekliai krypo į kairę.

Hitlerinės okupacijos metu buvo suimtas, sėdėjo kalėjime ir Pravieniškių koncentracijos stovykloje. Ištrūkęs iš ten, apsigyveno su šeima savo tėviškėje Gaidžiuose. Ir aš didelę to slogaus laiko dalį praleisdavau savo tėviškėje. Susitikdavome dažnai, atvirai pasikalbėdavome, dalijomės svajonėmis apie išlaisvinimą. 1943 metais lankėsi mano tėviškėje, prašviesėjęs, pralinks mėjęs, nes jau galima buvo išvelgti, kur krypta didieji pasaulio reikalai.

Nuo 1944 metų vasaros, išvadavus Tarybų Lietuvą, poetas apsigyveno Vilniuje, įsijungė į literatūrinį ir visuomeninį darbą. 1956 metais vėl mus gyvenimas suvedė arčiau - gyvenome tuose pačiuose rašytojų namuose. T. Tilvytis buvo išleidęs keletą naujų knygų, o už poemą "Usnynė" gavęs TSRS valstybinę premiją. Arti gyvenant, dažnai susitinkant, santykiai, kaip ir jaunystėje, buvo jaukūs, kaimyniški. Vis teberašė, nebuvo užmetęs humoro ir satyros. Sėdim taip kartą kieme ir kalbamės:

- Va leidžiu kai kuriuos dalykus iš naujo. Tenka daug ką peržiūrėti ir pataisyti, ypač kalbą, kirčiavimą. Jaunystėje, matyt, per daug skubėjau rašyti. . .

Tatai rodė poeto kuklumą, kalbant su senais draugais, nors jis jau buvo ir liaudies rašytojas, Valstybinės premijos laureatas. O ir visuomeninėje pakopoje stovėjo aukštai - buvo Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatas, respublikinio Taikos gynimo komiteto pirmininkas. Besikalbėdami vis nukrypdavom į tėviškę, į Aukštaitijos ežerus ir kalnelius, į kuriuos poetas visada sugrįždavo savo dainose -

Gimtinė mano, pasakų šalis:
Ten Tauragnas, ten Utenas,
Baltys, Silys. . .

Drg. Jonui Ylai

("Liaudies Balso" red.
jo 70 m. gim. sukaktuvėse)

Valandos sudaro dienas,
O dienos metus.
Gyvenimas skuba pirmyn.
Kokis jis bebūtų -
Saldus ar kartus,
Paskęsta gilion praeitin. . . . .

Rikiuojasi eilės
Praslinkusių metų,
Lyg bandos ant jūros plačios.
Pritvinę ir džiaugsmo
Ir skurdo verpstų,
Ir dar neteisybės karčios.

Gi Tu tuos metus
Veltui nealkvojai,
Neleidai jiems dingt be naudos.
Tu rodei lietuviams
Teisingąjį kelią,
Kad liktų pasaulyj laisvi be skriaudos.

* * *

Septynios dešimtys
Šiandien susiklostė.
Ir galva pražydo
Žiedais obelių.
Tu neplaukei-dirbai
Į poilsio uostą;
Prie tikslo ėjai tikroju keliu.

* * *

Darbuokis, Joneli,
Jaunatvės jėga.
Mums rodykie kelią į laisvės pradus.
Dirvone išarta
Teisybės vaga -
Tavimi, niekuomet nežus. . . . .

PALANTA

BAŽNYČIA IR MORALĖS NORMOS

Moralės bei etikos klausimai ypač svarbūs dabar, kai pasaulyje vyksta aštri kova tarp žūti pasmerktos buržuazinės ideologijos, religinės moralės ir komunistinės, materialistinės pasaulėžiūros, socialistinių, komunistinių bendrabūvio normų. Komunizmo kūrimo procese objektyviai didėja komunistinio bendrabūvio normų, naujų įpročių vaidmuo. Tačiau mūsų kasdieniniame gyvenime dar pasitaiko amoralaus elgesio.

Kaltę už tai religijos gynėjai bando suversti ateizmui bei materializmui. Jie tvirtina, kad vienintelė tikroji moralė, kuri gali sutaurinti žmogų, apsaugoti jį nuo blogų poelgių, yra religinė moralė. Anot jų, netikintis žmogus tuo pačiu yra amoralus.

J. Keleris yra puikus filosofijos istorijos ir katalikybės šaltinių (biblijos ir šiuolaikinių popiežiaus enciklikų) žinovas. Žvilgterėkime, kaip knygos "Katalikų moralės bruožai" autorius sprendžia kai kuriuos čia išskeltus klausimus.

Pagal religinę moralę katalikybės moralės taisyklės esančios dievo sukurtos ir apreiškėtos žmonėms. Moralus, geras žmogaus elgesys skiriamas "dievui". Jei žmogus sąžiningas, paslaugus, draugiškas, patriotas ir t. t., bet netiki į dievą, tai išvardintos moralinės savybės neturi prasmės ir toks žmogus pagal katalikybės etiką negali būti laikomas moraliu. Vadinasi, religinė moralė - tai normos, kurių laikytis reikia ne todėl, kad žmonių gyvenime vyrautų harmonija, o kad pasiektum tariamą amžiną laimę. Pagaliau trečias bruožas yra tas, kad katalikybės moralės normos laikomos absoliučiai teisingomis, visuotinėmis, nekintamomis. Juk jų autorius - neklystantis dievas.

Katalikų bažnyčiai tektų atsisakyti dievo, jeigu ji moralę norėtų atskirti nuo religijos.

Pagal marksistinių materialistinių istorijos supratimą dievas yra nepažintų, akiai veikiančių gamtos ir visuomenės vystymosi dėsnių personifikacija, o moralė ir religija - klasinės visuomenės visuomeninės sąmonės formos, kurios duotos ne dievo, o turi grynai "žemišką" kilmę. Moralė atsiranda su pirmą kartą bendruomenės irimu ir klasinės visuomenės susidarymu. Moralinės normos šalia prievarta vykdomų teisės įstatymų tampa subtiliu viešpataujančios klasės įrankiu, padedančiu derinti, švelninti priešingų klasių interesus, savo privačius interesus pateikti kaip visuomeninius interesus. Priešingai, darbininkų klasės, į valstybę suorganizuoto proletariato moralę sudaro visuma elgesio normų, padedančių užtikrinti efektyvų naujos komunistinės visuomenės sukūrimą, klasinių skirtumų likvidavimą. Tuo komunistinė dorovė savo turiniu iš esmės skiriasi nuo išnaudotojiškų visuomenių moralės. Komunistinė dorovė, - sake V. Leninas, - "yra tai, kas padeda griauti senąją išnaudotojų visuomenę ir vienyti visus darbo žmones apie proletariatą, kuriantį naująją komunistų visuomenę". Tuo tarpu išnaudotojiškose visuomenėse moralės normos yra nelyginant žąslai, padedantys be teisinės, fizinės prievartos reguliuoti, engti išnaudojamąsias klases valdančiųjų klasių interesais. Engiamiesiems moralės normos atrodo nesuprantamos, svetimos, primestos kažkokios virš jų stovinčios jėgos.

Analizuodamas religinės moralės poveikį asmenybei, J. Keleris įtikinančiai parodo, kad pačios savaime kilnios moralinės normos katalikybės moralėje deformuojasi, susvetimėja, nukreipiamos prieš patį

žmogų. Iš tikrųjų – ir viduramžiais siautėjusi inkvizicija („raganų medžioklė“), ir reakcingų dvasininkų dalyvavimas hitlerinių okupantų masinėse žudynėse Lietuvoje – tai tik dalis baisių antihumaniškų veiksmų, nuokurių neapsaugojo nei „krikščioniškosios meilės dorybė“, nei kitos moralinės normos. Knygoje išryškinama, jog katalikybės etikoje sudarytas smulkmeniškasis ir drauge

abstraktus moralės normų kodeksas neskaatina tikinčiųjų atsakomybės. Nemaža vietos skiriama atskleisti tam, jog katalikybės moralėje naudojama bausmė ir kerštas už blogą elgesį neigiamai veikia asmenybės dorovinį tobulėjimą. Skaitytojas knygoje ras įdomių ir įtaigių minčių apie žmogaus laisvę, gyvenimo prasmę, sąžinę, laimę, gėrį ir blogį.

Jonas Petronis

Naujas susitikimas su Rojum Mizara

„Vagos“ leidykla išleido pirmąjį R. Mizaros raštų serijos tomą, į kurį sudėti geriausi rašytojo romanai „Povilas Jurka“, „Mortos Vilkiinės divorsas“ ir „Kelias į laimę“, beje, jau buvę išleisti Amerikoje ir Tarybų Lietuvoje. Tačiau, paėmus į rankas naująjį leidinį, ima noras dar kartą pamąstyti apie patį rašytoją ir jo kūrybą.

R. Mizara parašė tūkstančius straipsnių, kelias publicistine knygas ir brošiūras, keliolika apsakymų, penkias pjeses, septynis romanus. Vertingiausias palikimo dalis – romanai. Pirmasis – „Sliakeris“ – parašytas 1929 m., o paskutinis – „Algio Lumbio nuotykių“ – 1958 m. Skaitant juos paeiliui, atrodo, kad skaitai Amerikos lietuvių gyvenimo pusės šimtmečio metraštį. Čia daug publicistikos ir realios buities. Tai atsitiko ne dėl to, kad R. Mizarai stigo talento ar išmonės. Svarbiausias rašytojo tikslas – ne estetinis skaitytojų prusinimas, o jų idėjinis auklėjimas, politinis švietimas. R. Mizaros auditoriją sudarė darbininkai, kuriems nerūpėjo pasakojimo įmantrumas. Apie save 1955 m. jis rašė: „Rašydamas apysakas (apysakomis jis vadino savo romanus –

J. P.) ir scenos veikalus – vis iš mūsų šalies gyvenimo – dėjau pastangas, kad jos atneštų skaitytojams šiek tiek tokios naudos, kad jie pasimokytų, ką daryti ir ko nedaryti, kad jie susiprastų, nebūtų dolerio vergai ir nebūtų pastumdėliai; kad jie būtų susipratę ir pagarbūs žmonės; kad jie organizuotųsi, šviestųsi ir kovotų už savo interesus“. Dėl publicistiškumo R. Mizarą kai kas laiko trečiaeilium rašytoju. Bet tai neteisinga. Jis pakankamai didelis, tas lietuviškasis Teodoras Dreizeris.

Romanas „Povilas Jurka“ nagrinėja politinio sąmonėjimo kelią jauno herojaus, kuriam tenka rinktis viena iš dviejų: arba sekti dėdės milijonieriaus pėdomis ir tapti aukso veršio vergu, arba eiti su darbininkų klase, kovoti už progresą, už žmogaus išsilaisvinimą. Ilgai dvejojęs, pergyvenęs sunkias dvasines kolizijas, pažangių draugų skatinamas Jurka atsisako turtingo gyvenimo ir ryžtingai pasuka į kairę. Rašytojui nebloggerai pavyko nutapyti svarbiausio personažo portretą, itin tikinamai atskleisti jo charakterio vystymąsi, psichologiškai motyvuoti konfliktus ir poelgius. Ryškūs ir kiti persona-

žai. Įsimintinas Svirnelio, išvedusio¹⁰ Jurką į tikrąjį kelią, paveikslas. Jis buvo karštas socialistas, bet ilgainiui, išvargintas frakcinių kovų partijos viduje, demoralizavosi, nesulaukė to momento, kai iš kairiojo socialdemokratų sparno susikūrė vieninga Amerikos komunistų partija, išplėtojusi ryšius su darbo žmonėmis. Svirnelis be laiko nusivylė, paskendo alkoholyje, atsimetė nuo darbininkų judėjimo. Tačiau autorius jo nesmerkia: tai nelemtai susidėjusių aplinkybių auka. Per jo charakterį parodoma, kokiomis sunkiomis sąlygomis — frakcinėse kovose, mūšiuose su teismais, policija, bažnyčia, reakcine spauda — teko kurtis Amerikos komunistų partijai. Čia R. Mizaras vaizdavo autentiškus lietuvių gyvenimo faktus, jo herojai turi prototipus. Tai matyti iš pastabos, kurią rašytojas, leisdamas romaną pirmą kartą, įrašė greta titulinio puslapio: „Charakterių vardai, naudojami šitoj apysakoj, yra fiktyvūs, netikri“.

Po to, paskatintas „Laisvės“ administracijos, kuri laikraščio dvidešimt penkerių metų sukakties proga norėjo skaitytojus apdovanoti stambia ir vertinga knyga, R. Mizaras pradėjo rašyti „Mortos Vilkienės divorsą“. „Laisvė“ Amerikos lietuviams darbininkams skyrė didelį dėmesį. Rašytojas šiame kūrinyje pajudino moters teisių, moters savarankumo problemą. Morta Vilkienė, įsijungusi į pažangųjį judėjimą, buvo engiama tamsuolio vyro, šmeižiama intrigančių ir pavyduolių. Tačiau ji ištvermingai kovojo ir nugalėjo, tapo laisva, savarankiška moterim. Morta nupiešta su ypatinga meile ir simpatija. Tai vienas puikiausių moters paveikslų proletarinėje lietuvių literatūroje. „Šią knygą rašydamas, — po daugelio metų prisipažino R. Mizaras, — labiausiai jaudinausi. Gal būt, todėl, kad Mortos prototipą pažinau asmeniškai. Ta moteris ir šiandieną (t. y. 1960 m.) tebėra gyva, bet nežino, kad ji buvo akstinas, paskatinęs mane šią knygą parašyti.“ Romane greta literatūrinių veikia ir

konkretūs istoriniai asmenys — Vincas Kapsukas ir Jonas Šliūpas. Mizaras juos abu asmeniškai pažinojo, todėl jam itin pavyko jų portretai, pasisekė parodyti vieno teigiamą, kitą neigiamą poveikį darbininkams.

„Kelias į laimę“ — šeštas iš eilės R. Mizaros romanas. „Jeigu manęs kas nors paklaustų, — rašė 1957.IX.5 laiške J. Šimkui rašytojas, — kuris iš šešių romanų, mano nuomone, geriausias, aš negalėčiau atsakyti. Darbo daugiausia įdėjau į „Kelią į laimę“, mažiausiai į „Povilą Jurką“, savo jausmų (patoso) į „Mortos Vilkienės divorsą“ ir „Ūkanas.“ „Kelias į laimę“ nuo kitų R. Mizaros romanų skiriasi ir savo problematika, pateikiama medžiaga, vaizdavimo būdu, neigiamu svarbiausiu personažu (visų kitų romanų svarbiausi personažai — teigiami). Šio romano Maikis Kilpa — tai gobšumo, pinigų aistros apakinta asmenybė, per vėlai pramėrkusi akis ir supratusi viso savo gyvenimo beprasmiškumą. „Jei nebūčiau ieškojęs turtų ir tuščios šlovės, — skundžiasi gyvenimo pabaigoje Kilpa, — jei būčiau išvienėjęs su Balandžiu, su plačiuoju darbininkų judėjimu, su kuriuo eina mano žentas ir duktė, ar nebūčiau laimingesnis?“ Tačiau Kilpai pakilti nebeliko nei moralinių, nei fizinių jėgų. Išdavęs darbininkų klasę, Maikis Kilpa nesurado ir negalėjo surasti tikrosios laimės ir savo žemišką kelionę baigė su kilpa ant kaklo.

Jau sakėme, kad publicistiškumas, idėjinis kryptingumas nėra silpnoji R. Mizaros romanų pusė. Jo romanai įdomūs skaityti, nes jie sumaniai komponuojami, juose išradingai vystoma intriga, daug netikėtų situacijų ir pasakojimo posūkių, pažintinės medžiagos, konkrečių istorinių faktų. Rašytojas daro ekskursus į Lietuvą, nuotaikingai piešdamas savo gimtojo kampo vaizdus, liaudies žmones. Kalba kondensuota, lyginant su kitų išeivių, ji gana literatūriška, joje gausu šmaikščių palyginimų, frazeologizmų, maža amerikoniškų žargonizmų. □

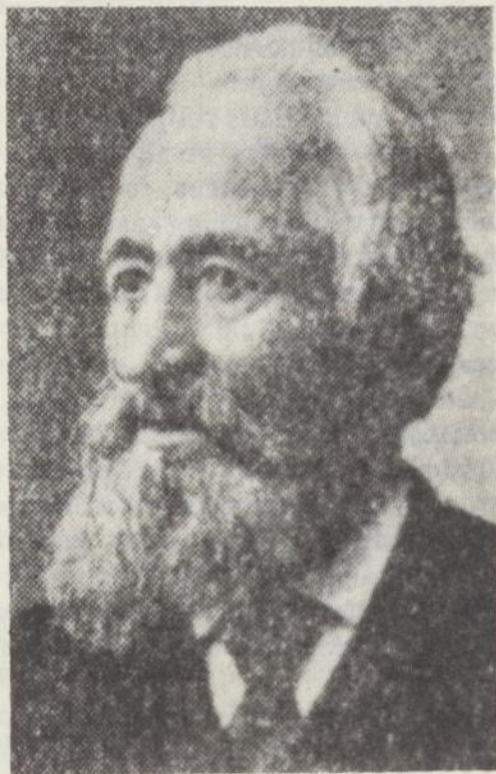
V. BIKULIČIUS

Nauja medžiaga apie Vladą Dembskį

Visiems, kas domisi Lietuvos kultūros istorija, gerai žinomas "kunigo-maištininko" Vlodo Dembskio vardas. Tiek populiari tarp skaitytojų K. Vairo-Račkausko knyga, tiek paskutiniai tarybinių lietuvių istorikų darbai pateikia nemažą žiupsnį žinių apie aktyvų kovotoją už liaudies laimę, socialinės ir nacionalinės spaudos priešininką, didį religinių prietarų kritiką. Iš K. Vairo-Račkausko knygos visų pirma sužinome apie progresyvią V. Dembskio veiklą emigracijoje. Neseniai atsirado galimybė, leidžianti artimiau pažinti šį nuostabų žmogų. Tai - archyviniai dokumentai, pasakojantys apie revoliucinės emigracijos gyvenimą Vakarų Europoje, nuslopinus Lietuvoje 1863 metų sukilimą. Būdamas toli nuo gimtinės, V. Dembskis nenutraukė savo politinės veiklos, dėl to ir jo vardas ne kartą sutinkamas istoriniuose dokumentuose.

V. Dembskis nenutraukė ryšių su Lietuva ir po priverstinio išvykimo iš gimtinės, tai yra tuomet, kai caro "ochrankai" pavyko sužinoti vieno Žemaitijos sukilėlių būrio vado tikrąjį vardą. Po sukilimo, draugams padedant, jis iš Karaliaučiaus į Lietuvą siunčia cenzūros uždraustą lietuvišką literatūrą. Yra žinių apie jo dalyvavimą, ruošiant revoliucinės literatūros leidybinį planą. Artimai pažįstami emigrantai B. Dulskis, M. Norvaiša, L. Toločka, buvęs A. Mackevičiaus adjutantas F. Dortjuzi palaikė ryšius su Lietuvos pasienio rajonais, rašė pagrindininkams į Klaipėdą, Jurbarką, Tilžę, Smalininkus.

Caro valdžios agentai įdėmiai sekė kiekvieną revoliucionierių žingsnį. Policija tikrino visus laiškus, ateinančius iš užsienio, pasienio sargyba akylai sekė visus tuos, kurie turėjo giminių ar pažįstamų emigracijoje. Oficialūs organai susilaukdavo ir savanorių pagalbininkų. Vienas iš tokių

Vladas Dembskis

buvo V. Dembskio brolis kunigas Vitalis Dembskis, kuris pranešė policijai apie tai, kad Vladas ir jo draugai atsiuntė į Lietuvą nelegalios literatūros.

Ypač didelės reikšmės turėjo 1880 m. prancūzų "krikščioniškojo socialisto" F. Lamene kūrinio "Knygos teisybė" vertimas į lietuvių kalbą, kurį atliko V. Dembskis. Knygos įvadas, kurį parašė "kunigas-maištininkas", tai pirmas Lietuvos revoliucionieriaus bandymas įvertinti 1863 m. sukilimo pamokas, apžvelgti nesėkmių priežastis, numatyti perspektyvas ateities kovai. Šiame įvade V. Dembskis rašo, kad sukilimas nebuvo beprasmis, nes caro valdžia, išsigandusi valstiečių bruzdėjimo, daug kur padarė nuolaidų. Čia autorius iškelia gana teisingą tezę, kad šios nuolaidos - liaudies kovos rezultatas, kad carizmas buvo priverstas priimti dalį reikalavimų.

V. Dembskio ryšiai su gimtine vis labiau baugino tuometinius carinius valdininkus. 1882 m. reakciniame laikraštyje "Moskov-

skije Vedomosti" ("Maskvos žinios") buvo atspausdintas straipsnis "Iš Lietuvos". Straipsnio autorius nurodė, kad Žemaitijos valstiečiai plačiai domisi revoliucinėmis brožiūromis, turinčiomis religinius pavadinimus. Tame pačiame straipsnyje buvo tvirtinama, kad "Paryžiaus ir Ženevos" revoliucionieriai, nerasdami sau bendraminčių tarp lietuvių, šiam darbui pasitelkė "lenkus" V. Dembskį ir M. Akelaitį, "žinančius lietuvių kalbą".

Matyti, straipsnio autorius - skundikas nieko nežinojo apie šių visuomeninių-politinių veikėjų lietuviškąją kilmę, jų glaudų ryšį su gimtine. Bet straipsnis atliko savo paskirtį - Vilniaus karinis gubernatorius išakė Lietuvos policijai akylai sekti V. Dembskio ir M. Akelaičio veiklą, kurie "religiniu pagrindu siekia sujungti socialistinių pseudomokslą su lenkiškomis utopijomis". . .

Progresyvosios minties vystymasis Lietuvoje po 1863 m. sukilimo dar neištirtas. Maskvos, Vilniaus, Varšuvos, Paryžiaus archyvuose yra ištisi lobiai naujos medžiagos apie tai, kaip gyveno ir kovojo Lietuvos revoliucionieriai, išvykę už gimtosios žemės. Be abejonės, tyrinėtojai dar ne kartą suras Vlodo Dembskio vardą istoriniuose dokumentuose. Revoliucionieriaus, humanisto ir ateisto paveikslas mums dar labiau taps artimesnis ir aiškesnis. □

Akimirkos

*Eilutės, gimusios kur nors kelionėj.
Gal traukiny,
Laive ar lėktuve,
Nušvinta, gęsta. Vėl nušvinta, —
Ir žodžiai susilydo į posmus.*

*Bet kartais per staiga
Akimirka užgęsta.
Ir jau atmint jos negali.*

*Tik jausmo kibirkštis
Dar blyksteli
Eilutės pakrašty —
Ir dingsta šaltoje tamsoj. . .*

EUGENIJUS MATUZEVIČIUS

Kaune pastatyti nauji fizinio auklėjimo rūmai. Keturių miesto vaikų sporto mokyklų auklėtiniai čia žaidžia krepšinių, tinklinių, kultivuoja gimnastiką ir plaukiojimą. Jie naudojami specializuotomis salėmis sportiniams žaidimams, erdvia gimnastikos sale ir dideliu plaukiojimo baseinu su sektoriumi ikimokyklinio amžiaus vaikams. Vandens kiekis, jo cirkuliacija ir temperatūra baseine reguliuojami automatiškai.

Naujasis sporto kompleksas yra ne tik jaunimo treniruočių ir metodiniu centru — čia specialistai koordinuos mokyklų sporto kolektyvų varžybas, apibendrins geriausiųjų kūno kultūros mokytojų patyrimą, ruoš instruktorius visuomenininkus ir teisėjus.

●
NUOTRAUKOJE: jaunieji gimnastai treniruojausi naujoje gimnastikos salėje.

M. OGAJAUS nuotrauka

V. KAZAKEVIČIUS

“Šviesos” žurnalui 40 metų

1934 m. vasario mėnesį Bruklino pasirodė naujas lietuviškas periodinis leidinys – “Šviesos” žurnalas.

Žurnalas buvo įsteigtas Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos (ALDLD) IV suvažiavimo nutarimu kaip Draugijos organas. A. Bimba 1933 m. “Laisvėje” šitaip rašė apie ALDLD paskirtį: “Literatūros Draugija yra milžiniška kultūros organizacija. Savo kreditui ji turi turtingą revoliucinę praeitį ir daug gražių nuveiktų darbų. Bet mūsų Draugija niekad nebuvo tik kultūros ir apšvietos organizacija. Jinai taip pat yra kovos organizacija”. Tokią pat veiklos kryptį pasirinko ir “Šviesos”. Ir štai keturiasdešimt metų ji ir jungia organizacijos narius pažangios proletarinės išeivių kultūros interesais, ir auklėja tos kultūros dvasia skaitytoją. “Šviesos” – seniausias užsienyje lietuviškas žurnalas.

Žurnalas išeidavo ir dabar išeina kas tris mėnesius. Jo keturių dešimtmečių komplektai atskleidžia ištisą pažangaus JAV lietuvių judėjimo, jo santykių su audringai besikeičiančiais laikais istoriją.

Įžymūs Lietuvos Komunistų partijos veikėjai ne tik sveikino “Šviesos” pasirodymą, bet joje ir bendradarbiavo. “Šviesoje” spausdinosi V. Kapsukas-Mickevičius, Z. Angarietis, B. Pranckus-Žalionis, E. Tautkaitė ir kiti įžymūs Lietuvos Komunistų partijos veikėjai, kovoję už lietuvių proletarinės ideologijos ir kultūros marksistinę-lenininę kryptį. Kitiškai aptardamas pirmuosius “Šviesos” numerius, “Priekalas” rašė, kad tai “tvirtai stovįs marksizmo-leninizmo pagrindais žurnalas”. Tai, jog “Priekalo” bendradarbiai pasinaudojo “Šviesos” tribūna, patvirtina didelį Lietuvos komunistų dėmesį pažangiai išeiviskai veiklai, principinių kontaktų tarp Lietuvos ir išeivijos komunistų tradicijai. Tuo pačiu “Šviesos”, kaip ir visa pažangi proletarinė-internacionalinė užsienio lietuvių spauda, sudarė plačias sąlygas Lietuvos

komunistų teorinei minčiai skleisti, bendrai pažangiai kultūrai ugdyti. Žurnale rado vietos ir pažangių buržuazinės Lietuvos inteligentų rašiniai. “Šviesos”, pasirem-dama marksistiniais kriterijais, vertino to meto Lietuvos grožinę literatūrą.

Ši “Šviesos” ir pažangiausių kultūrinių krašto jėgų bendravimo tradicija ypač išryškėjo antrojo pasaulinio karo metais, kai žurnale rašė ir kūrinis spausdino daugelis žinomų Lietuvos kultūrininkų, kovojusių prieš fašizmą, už Tarybų Lietuvos išvadavimą. Kaip pažymėjo 1965 m. “Šviesoje” A. Venclova, “Šviesos” šiuo atveju suteikė didžiulę paramą. Ir pokario metais – silpniau ar stipriau – tęsėsi Tarybų Lietuvos kultūrininkų ir visuomenininkų bendravimas su pažangia JAV lietuvių spauda. Dabartinėmis aplinkybėmis, ypač pastaruoju metu, šis bendradarbiavimas turi rimtos paramos žurnalui pobūdį.

Istorija paliudija didelę pagarbą, kurią reiškėme ir reiškiamo JAV lietuvių spaudai, tame tarpe “Šviesai”. Tačiau šio žurnalo paskirtis rašyti būtent Amerikos lietuviams, aiškinti jiems Amerikos politikos ir darbininkų judėjimo problemas. Jaupirmame numeryje redakcinis straipsnis atkreipė dėmesį į žurnalo rūpinimąsi Amerikos darbininkų judėjimo problemomis. Todėl ypač vertingas “Šviesos” indėlis į JAV pažangių lietuvių istoriją, nušviečiant jų rūpesčius, jų darbus ir kovas, populiarinant proletarinę kultūrą, skleidžiant mokslo žinias, marksistiškai aiškinant darbininkų judėjimą. Neatsitiktinai “Šviesos” redaktorais buvo patys įžymiausi pažangiečių vadovai ir literatai, o bendradarbiais – pažangiausi publicistai. Pirmuoju “Šviesos” redaktoriumi buvo R. Mizara, o nuo 1936 m. iki šiandien šias pareigas eina A. Bimba.

Svarbus “Šviesos” įnašas į pažangią užsienio lietuvių literatūros kritiką, ugdant proletarinę užsienio lietuvių literatūrą.

Mums brangūs “Šviesos” principingumas, jos nenuilstama veikla sunkiuose pažangios veiklos baruose, jos meilė ir ištikimybė laimėjusios socializmo šalies bei visų pažangių darbo žmonių idealams. □

IR AMERIKOS LIETUVIAI

Išsaugokite savo tautos ateinančioms kartoms kultūrinės vertybes

Dar 1918-1919 metais, vos pradėjusi Lietuvoje kurti socialistinę santvarką, tarybų valdžia ėmėsi žygių kuo geresniam kultūrinių vertybių saugojimui. 1919 metų vasario 5 dieną buvo išleistas specialus dekretas, Vilniuje papildomai išskirtos naujos patalpos atrenkamiems svarbiems praeities dokumentams laikyti, muziejinėms vertybėms saugoti. Tų pat metų kovo 13 dieną Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas V. Kapsukas pasirašo dekretą dėl Lietuvos archyvų centralizavimo. Tam darbui vadovauti paskiriami plačiai žinomi kultūros veikėjai T. Vrublevskis ir K. Jablonskis.

Tam tikras darbas, toliau organizuojant Lietuvos kultūrinių vertybių, archyvinių dokumentų rinkimą bei saugojimą, buvo atliktas ir buržuazinės santvarkos metais. Nors jojo toli gražu neužteko: 1940-aisiais metais iš naujo atkūrus mūsų respublikoje tarybų valdžią, buvo rasta gana menka materialinė bazė vertingiems praeities kultūros paminklams, vertingiems istoriniams dokumentams saugoti o taip pat su jais dirbti. Reiktų pridurti, jog didelę žalą šioje srityje padarė daugiau negu trejus metus Lietuvoje siautusi antrojo pasaulinio karo audra ir hitlerinė okupacija.

Tačiau visa tai jau istorija. Lietuvos Komunistų Partijos Centro Komitetas ir respublikos vyriausybė per visą pokario laikotarpį daug padarė ir toliau rūpinasi, kad būtų išsaugotos būsimums kartoms senosios ir sukauptos naujos kultūrinės ver-

FELIKSAS BIELIAUSKAS

tybės, geriausiai atspindinčios tautos kovas už savo laisvę ir šviesesnę ateitį. Pavyzdžiui, pokario metais įkurtame Lietuvos valstybinės bibliografijos centre Knygų Rūmuose lietuviškų ir lituanistinių spaudinių saugykloje sukaupta amžinam saugojimui po vieną egzempliorių virš 2,500,000 įvairių spaudinių. Čia saugomi leidiniai nuo spaudos atsiradimo laikų, nuo pirmosios lietuviškos knygos ligi mūsų dienų, nežiūrint to, kokioje šalyje ta ar kita lietuviška ar lituanistinė knyga ar kitas leidinys bebūtų išėję. Specialiai Kaune pastatytose patalpose, turinčiose reikalingą šviesos, šilumos, drėgmės režimą saugomi genialiojo lietuvių muziko ir dailininko M. Čiurlionio darbai. Ir iš viso respublikoje yra sukurtas platus tinklas įstaigų, turinčių sąlygas kultūrinėms vertybėms saugoti, o taip pat padėti su jomis susipažinti kiekvienam tuo besidominčiam žmogui.

Kadangi per maži šio straipsnio rėmai papasakoti apie visas įstaigas, besirūpinančias kultūriniu mūsų tautos palikimu, aš vistiek norėčiau dar sutelkti skaitytojų dėmesį prie tų, kurios pagal savo tiesioginę paskirtį privalo užsiliti šiuo darbu. Turiu omenyje tarybinės valdžios įkurtus centrinis archyvus.

Jauniausias iš jų - LTSR Centrinis valstybinis literatūros ir meno archyvas, įsikūręs Vilniuje, Gerosios Vilties g-vė, 10. Patalpos specialiai pokario metais pastatytos ir įrengtos archyviniam dokumen-

tams saugoti. Pagrindinę šių patalpų dalį užima LTSR Centrinis valstybinis istorinis archyvas. Su laiku, išaugęs literatūros ir meno archyvas įsikurs naujose, dar erdvesnėse patalpose, projektas kurioms jau yra paruoštas.

Šiuo metu literatūros ir meno archyve saugoma apie 40 tūkstančių bylų, pagal turinį sugrupuotų ir sutvarkytų į atskirus dokumentinės medžiagos fondus. Tokių fondų šiame archyve yra daugiau kaip du šimtai penkios dešimtys. Pavyzdžiui, turtingas yra Vilniaus miesto teatro fondas, kurio dokumentų chronologinės ribos siekia XIX-ojo amžiaus pirmąją pusę. Įdomūs Valstybinio operos ir baleto teatro, Rašytojų, Dailininkų sąjungų, žurnalų, Kauno konservatorijos, Kauno dramos teatro, "Vagos" leidyklos bei kiti čia saugomi fondai - išlikinę vertę turį dokumentai ir kita medžiaga. Įdomūs ir daugelis asmeninių fondų. Tai galima pasakyti apie kompozitorių J. Gruodžio, St. Šimkaus, A. Kačanausko, architekto V. Landsbergio-Zemkalnio, rašytojų A. Gričiaus, G. Perkevičaitės-Bitės, I. Simonaitytės, dailininkų K. Šimonio, A. Gudaičio ir daugelio kitų praeities ir dabarties kultūros veikėjų, įžymių žmonių dokumentinės medžiagos fondus, stropiai tvarkomus ir prižiūrimus archyve.

Norėtusi šia proga pasakyti, kad įstaigų arba organizacijų dokumentai, saugotini archyve, įstatymo numatytu keliu ir tvarka perduodami Valstybiniam saugojimui į atitinkamą archyvą. Tuo tarpu atskirų asmenų fondus sudaranti medžiaga-rankraščiai, eskizai, brėžiniai, korespondencija, dienoraščiai, užrašų knygelės, asmens dokumentai, fotonuotraukos, recenzijos ir t. t. ir pan. - įsigyjama iš meno bei kultūros darbuotojų, gavus jų sutikimą. Vieni tą medžiagą dovanoja, perduoda depozitan, iš kitų - archyvas įsigyja už tam reikalui valstybės kasmet skiriamas lėšas.

LTSR Centrinis valstybinis literatūros ir meno archyvas kaupia medžiagą apie respublikos kultūros istoriją nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Jojo skaitykloje kasmet buvoja vis daugiau žmonių, reikalingų me-

džiagos disertacijoms, monografijoms, raštų leidiniams ir t. t. Be mūsų respublikos mokslininkų čia gausu svečių iš Baltarusijos, RTFSR, Lenkijos Liaudies respublikos.

Didelį kasdieninį darbą atlieka archyvo moksliniai bei techniniai darbuotojai, kurių tarpe yra ir specialų archyvų mokslą baigę žmonės, ir lituanistai, ir muzikologai bei menotyrininkai. Populiarindami archyve saugomus dokumentus, jojo darbuotojai sistemačiai rengia įvairias parodas. Neseniai čia saugomų dokumentų pagrindu buvo surengtos parodos, skirtos 80-ties metų sukakčiai pažymėti kaip yra gimęs įžymus mūsų rašytojas K. Binkis ir žinomas architektas V. Landsbergis-Zemkalnis, Literatūros ir meno archyvo bendradarbiai parenka dokumentus, skelbtinus mūsų periodinėje spaudoje, per radiją ir televiziją. Pradėtas darbas dokumentų rinkimui iš teatro istorijos, planuose - parengti ir išleisti rinkinius iš muzikos bei literatūros istorijos. Rengiamas informacinis leidinys apie archyve saugomus fondus. Per palyginti trumpą savarankiško archyvo egzistavimo laiką - per praėjusius penkeris metus iš jojo dokumentų parengtos ir išleistos stambios monografijos apie kompozitorius J. Gruodį ir St. Šimkų, apie Kauno meno mokyklą, išleistas poeto VI. Mozūriūno raštų dvitomis, ruošiami spaudai T. Tilvyčio poezijos rinktinė, A. Gričiaus dramos kūriniai ir t. t.

Jau minėjau, jog tose pačiose patalpose, kaip literatūros ir meno, yra įsikūręs Lietuvos centrinis valstybinis istorijos archyvas. Čia saugomi unikalūs Lietuvos istorijos dokumentai nuo žilos senovės, nuo XV amžiaus iki Tarybų valdžios paskelbimo 1918 metais gruodžio 16 dieną. Tai yra stambiausia Lietuvos istorijos dokumentų saugykla pasaulyje, apimanti feodalizmo epochą ir dalį kapitalizmo. Istorijos archyve saugoma iš atskirų įstaigų ar asmenų sukaupta medžiaga, kuri susiūta, įrišta į milijoną tris šimtus tūkstančių bylų. Kadangi dokumentai yra glaudžiai sudėti viens prie kito lentynose, tai, vaizdingumo dėlei,

galima pasakyti, jog visa tai sudaro daugiau nei 16 kilometrų.

Archyvo moksliniai bendradarbiai yra paskelbę apie 200 publikacijų. Jose naujausia medžiaga apie A. Strazdą, Pr. Vaičaitį, V. Kudirką, Maironį, Tumą-Vaižgantą ir daugelį kitų. Bendradarbiaudamas su kitomis mokslo įstaigomis archyvas paruošė ir išleido 3 dokumentų rinkinius. Tai apie 1905 metų revoliucijų Lietuvoje ir dvi tomi apie 1863 metų sukilimą. Tyrinėjant archyvo dokumentus, buvo paruošta ir išleista eilė svarbių knygų iš Lietuvos istorijos ir literatūros. Paminėtinos J. Jurginio knyga "Baudžiosios įsigalėjimas Lietuvoje", jo redaguota "Lietuvos pilys", E. Laucevičiaus "Lietuvos popierius". Ypač aktyviai dirba archyvo skyriuose vidutinioji mūsų istorikų karta. Iš jų V. Merkys yra išleidęs knygas apie S. Daukantą, Dalevskių šeimą (A. Dolevskytė - Z. Sierakausko žmona, jie tuokėsi Kėdainiuose), apie Kapištalizmo vystymąsi Lietuvoje XIX amžiuje; literatūros istorikė M. Lukšienė parengė leidinį apie švietimą Lietuvoje XIX amžiaus pirmoje pusėje. Archyvo dokumentai padėjo gimti tokiom įdomiom ir vertingom monografijom, kaip J. Mikšytės apie A. Baranauską, V. Vanago apie A. Strazdą, V. Zaborškaitės apie Maironį ir t. t.

LTSR centriniam valstybiniam istorijos archyve ir toliau kaupiami dokumentai apie Lietuvos istoriją, jos kultūrą, tobulinamas mokslinis-informacinis aparatas, gerai organizuota dokumentų apsauga, jų restauravimas, mikrofilmavimas, kad kuo lengviau juos galima būtų panaudoti mokslo reikalams.

Kitas, jau dabar stambus yra LTSR Centrinis valstybinis archyvas, įsikūręs Vilniuje; Mindaugo g-vė 8, o savo filialus turis kituose Lietuvos miestuose bei rajonuose. Jame saugoma daugiau negu pusterčio milijono bylų, kurių vertingi istorijai dokumentai apima laikotarpį nuo 1918 metų ligi mūsų dienų.

Šio archyvo medžiaga taip pat yra plačiai panaudojama respublikos mokslininkų darbuose. Ji padėjo pasirodyti tokiems veika-

lams kaip "Lietuvos TSR istorija", "Lietuvos TSR istorijos šaltiniai", "Lietuvos Komunistų Partijos istorijos apybraiža", "Vilniaus miesto istorija", "Vilniaus universitetas", R. Žepkaitės monografija "Lietuva tarptautinės politikos labirintuose 1918-1922 metais", S. Vansevičiaus apie Lietuvos valstiečių teisinę padėtį 1919-1940 metais ir to paties autoriaus apie teisinį režimą Vilniaus krašte 1920-1939 metais, B. Vaitkevičiaus monografija "Socialistinė revoliucija Lietuvoje 1918-1919 metais" ir t. t. ir pan.

Per paskutinius penkeris metus LTSR Centrinio valstybinio archyvo skaitykloje dirbo 513 mokslininkų ir tyrinėtojų, tame tarpe ne vienas jų iš kitų tarybinių respublikų bei užsienio šalių. Ypač dažnai Lietuvos TSR Centriniam valstybiniam archyve atsilanko demokratinės Lenkijos mokslininkai. Pasiremami šio archyvo medžiaga Lenkijos tyrinėtojai taip pat išleido ne vieną įdomią knygą, kaip, pavyzdžiui, P. Losovskio "Lietuvos-Lenkijos santykiai 1918-1920 metais", A. Pilcho "Politinis studentijos judėjimas Lenkijoje 1932-1939 metais" ir kt.

Labai įdomus, svarbus ir taip pat dar nesenas yra Lietuvos TSR Centrinis valstybinis kino-foto-fonodokumentų archyvas. Jis kol kas įsikūręs Vilniuje, Trakų g-vė 9/1, tačiau 1974 metais įsikels į baigiamą naują pastatą su specialiomis saugyklomis bei laboratorijomis, kad visi vertingi kino-foto-fonodokumentai turėtų tinkamas saugojimo sąlygas.

Šiuo metu Centriniam valstybiniam kino-foto-fonodokumentų archyve yra jau apie šimtą tūkstančių saugojimo vienetų. Pagrindiniai kino dokumentinės medžiagos komplektavimo šaltiniai yra Lietuvos Kino studija, LTSR Ministrų Tarybos Valstybinis televizijos ir radijo komitetas bei Lietuvos kino mėgėjų draugija. Kino metraštis atspindi įvairius Lietuvos gyvenimo momentus. Dalis dokumentų yra išlikę ir saugomi iš ikitarybinės Lietuvos laikotarpio, iš Didžiojo Tėvynės karo ir pokario metų. Yra kuriamas respublikos įžymių žmonių kino

metraštis. Jame turime kino juostas apie seseris Čiurlionytes, J. Grušą, A. Gricių, J. Laužiką, R. Antinį, A. Račiūną, S. Vainiūną ir t. t.

Pagrindiniai fotodokumentų komplektavimo šaltiniai yra laikraščių ir žurnalų redakcijų fotoarchyvai, spaudos agentūra "Elta", Valstybinis televizijos ir radijo komitetas, fototekos ir vertingi fotodokumentų rinkiniai, kurie gaunami, superkami iš atskirų asmenų - fotomėgėjų ar kolekcionierių. Be to, dalis reikšmingesnių įvykių yra užfiksuojama paties archyvo fotografų įėgomis.

Archyvo fonotekoje saugoma viršpusantoro tūkstančio garso įrašų, paimtų iš įžymių respublikos asmenų. Šie įrašai šiuo metu sudaro daugiau kaip 300 tūkstančių kilometrų juostą. Istorijai palieka V. Mykolaičio-Putino, A. Vienuolio, S. Neries, skulptoriaus R. Antinio, kompozitoriaus J. Juzeliūno ir daugelio daugelio kitų balsai.

Nors tarybiniais metais yra labai plačiai dirbamas mūsų tautos kultūrinių vertybių išsaugojimo istorijai darbas, tačiau jame dar yra ir nemažai spragų. Viena iš tokių spragų, tai vis dar nepakankamas vertingos lietuvių tautos istorijai medžiagos kau-

17 žimas geram išsaugojimui iš užsienyje esančių lietuviškų organizacijų bei atskirų asmenų. Juk po daugelį pasaulio šalių yra pasklidę lietuviai, kurių kūrybinė veikla yra reikšminga mūsų tautos kultūros istorijai ir istorijai pažinti apamai. Todėl man, užbaigiant šį straipsnį, norėtusi kreiptis ir į čia gyvenančius tėvynainius, kokių politinių įsitikinimų jie bebūtų, kad aktyviai prisidėtų prie kilnaus darbo išsaugoti ateinančioms mūsų tautos kartoms visa tai, kas vertingo yra sukurta bei sukuriama dabar. Kad ir toli nuo senosios Tėvynės gyveną lietuviai rašytojai, filologai, menininkai, muzikai, architektai, kultūros darbuotojai galėtų kaupti lietuviškąją kūrybinę medžiagą - eskizus, etiudus, rankraščius, gaidas, brėžinius ar jų reprodukcijas, fotokopijas, mikrofilmus, - ir perduoti visa tai amžinam saugojimui į senąją savo Tėvynę. Iš tos medžiagos yra sudaromi asmens fondai, kurie pagal pageidavimą gali būti visai uždari arba pagal bendrą tvarką panaudojami literatūros bei meno mokslininkų, istorikų.

Taigi, kviečiame nuoširdžiai talkininkauti, kaupiant įvairių kraštų lituanistikos lobius visos lietuvių tautos, jos jaunųjų kartų labui.

Kelios pastabos apie "Laisvės" literatūrinę kritiką (iki 1940 m.)

BR. RAGUOTIS

Tyrinėjant lietuvių literatūrinės kritikos bei estetinės minties istoriją, ypač jos marksistinės srovės raidą, įvairiais požiūriais svarbus yra Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių spaudos sukurtas tos srities palikimas.

Atskiri jo klausimai ir momentai liesti ar apžvalginiu būdu nagrinėti A. Sprindžio, B. Pranskaus, B. Prieskienio knygose iš lietuvių literatūros ir kritikos istorijos.

Tačiau, iš vienos pusės, "Laisvės" laikraščio vaidmuo ir vieta literatūros kritikos vystyme specialiau nėra aptarti; antra vertus - už nagrinėjimo ribų palikti kai kurie reikšmingi "Laisvės" laikraščio kritikos momentai ir aspektai.

Šiose pastabose siekiama iš daugiapusės temos apie "Laisvės" literatūrinę kritiką (iki 1940 metų), iškelti ir tezėmis aptarti iš esmės du klausimus, kurie iki šiol

mūsų literatūros kritikos istorijos darbuose mažiau arba iš viso neliesti, arba traktuojami ginčytinai.

Pirmasis klausimas susijęs su literatūros kritikos, ypač marksistinės kritikos, paskirtimi ir josios adresu.

Literatūros kritika vystosi ne tik pačios literatūros pagrindu, bet visuomet ir sąveikoje su josios vertybių vartotoju - skaitytoju. Taigi ir kritikos procesas, jos pobūdis ir lygmuo priklauso nuo skaitančiosios visuomenės atmosferos, socialinio bei estetinio josios aktyvumo ir kultūros. Pagal A. Lunačarskį "literatūros kritika yra tarsi antrinis pakartojamasis, pagilintas klasės (šiuo atveju darbininkų klasės - B. R.) estetiškos savipažinoš aktas". Jis, iš vienos pusės, išsamonina ir įprasmina klasės tiesioginį estetiško-meninį savęs pažinimą (per literatūrą), iš kitos - nustato literatūros ir klasės ryšius bei santykius ir tuo būdu veikia literatūros (šiuo atveju proletarinės) vyksmą ir augimą. Vadinas, skaitytojo, platesne prasme - visuomenės nuomonės apie literatūrą ugdymas ir formavimas yra tiesioginė ir ypač reikšminga literatūros kritikos funkcija. Šiuo požiūriu "Laisvės" laikraščio literatūros kritikai priklauso svarbus vaidmuo.

Pirmiausia pažymėtina tai, kad "Laisvės" laikraščio skaitytojas buvo labai specifinis tiek socialiniu, tiek pasaulėžiūrinio bei kultūros ir išsilavinimo lygiu. Lietuvių emigracija (iki 1914 metų) sudarydama "Laisvės" skaitytojų masę, savo didžiuma buvo neraštinga ar mažaraštė, besirėmusi daugiau socialine-klasine bei estetinė intuicija ir tradicija. Lietuvių spaudai, jos tarpe "Laisvės" laikraščiu reikėjo įdiegti tokioms lietuvių emigrantų masėms, visų pirma, poreikį skaityti (iš pradžių) greta ir paskui - skiepyti klasinę sąmonę, šiuo atveju literatūros kūriniais bei jos kritikos raštais, kurie atliktų taip pat ir literatūrinio lavinimo, meninio-estetinio sąmoninimo funkcijas. Šios - skaitytojų išsiugdymo (pirma), jų socialinio (antra) tam tikru mastu estetinio jų auklėjimo (trečia) funkcijos ir sudarė "Laisvės"

laikraščio literatūrinės politikos bei jos literatūros kritikos pagrindus.

Kaip rodo šio laikraščio raštai, skirtingi literatūros kritikai, "Laisvė" iš pat pradžių (daugiau), vėlesniais laikotarpiais (mažiau) aiškina ir populiarizuoja iš viso literatūros ir ypač jos skaitymo reikšmę bei naudą. Grožinės literatūros vaidmens propagavimas siejamas tiek su skaitytojo klasiniu ir bendruoju švietimu, tiek ir su skaitančiosios publikos įtaka literatūrai ir jos kūrėjams. "Kai (raštingumas ir skaitomumas) - pažymi "Laisvė" (žr. 1918, bal. 30), - žymiai užaugo, tatau (. . .) atsilieps ant pakilimo lietuvių literatūros ir laikraščio! Iš čia kildinami ir spaudos, konkrečiai "Laisvės" laikraščio uždaviniai spausdinti grožinės literatūros kūrinius. "Ypatingai reikia pažymėti, - pabrėžiama vienoje "Laisvės" diskusijoje dėl literatūros reikšmės, - kad dailioji literatūra (. . .) yra tai laikraščio dalis, kuri negali būti niekada panaikinta". ("Laisvės", 1919, lapkr. 27).

Bręstant ir auganti literatūros skaitytojai, "Laisvėje" kinta ir skaitytojo formavimo akcentai. Laikraštyje dažnėja populiarių straipsnių, kurie teikia pagrindines literatūros teorijos žinias, supažindina su literatūros teorijos sąvokomis ir jų turiniu. (Žr. "Laisvė", 1931, Nr. nr. 20, 68.) Literatūrinio, iš dalies estetinio "Laisvės" skaitytojų raštingumo kilimą rodė, iš vienos pusės, jų literatūrinė kūryba, tiksliau, literatūrinė jų saviveikla; iš kitos - mūsų temos požiūriu pačių skaitytojų dalyvavimas literatūros vertinime. Pagal savo sugebėjimus ir sampratą skaitytojais ėmėsi "Laisvės" skiltyse vis aktyviau reikšti savo nuomonę ir sprendimus apie literatūros kūrinių bei reiškinių. Lietuvių darbininkų socialinę ir taip pat estetinę savipažinimą, skatinamą "Laisvės" laikraščio, liudijo tai, kad šiame laikraštyje (iš pradžių diskusijų skyrelyje "Laisvoji sakykla", vėliau - nuo 1930 m. specialiam "Proletarų meno", nuo 1936 m. - "Literatūros ir meno" skyriuose) vis dažniau rodėsi pačių skaitytojų kritikos - bibliogra-

fijos raštai. Žinoma, toji skaitytojų nuomonė ar sprendimas apie literatūros kūrinį ar reiškinių neretai turėjo pretenzijų, ambicingų priekaištų ar aštrių diskusijų formą. Tačiau šiuo atveju pažymėtina tai, kad "Laisvės" laikraščio literatūros kritikoje dalyvauja ir pats skaitytojas, jau tiesiogiai išterpiąs į proletarinės literatūros vyksmą.

"Laisvės" literatūros kritikos esmė orientuota ne tiek į rašytoją, kiek visų pirma - į skaitytoją. Tai apsprendė (didele dalimi ir lėmė) tiek tos kritikos pobūdį, jos žanrus ir formas, pagaliau - josios įtaką pačiam proletarinės literatūros procesui.

Literatūros kritika "Laisvėje" persveriamai turėjo daugiau rekomenduojamąjį, nei vertinamąjį, aprašomąjį nei analitinį, iš esmės švietėjišką pobūdį. Laikraščio kritikos autoriams pirmoje eilėje dažniausiai rūpėjo atkreipti skaitančiojo dėmesį į kūrinį ar literatūros reiškinių bei faktą, atkreipti pirmiausia bent tokiu mastu, kad iš tų kritikos raštų skaitytojas gautų pagrindines žinias ir duomenis apie kūrinio turinį, esmę, pobūdį, visumą ar atskirus kūrinio ar reiškinių ypatumus, dažniausiai socialinius-politinius jojo savitumus. Tat ir kritinėje analizėje vyraujantis buvo literatūros kūrinio ar reiškinių sociologinio ar politinio ekvivalento išryškinimas ir iškėlimas. Estetinio kūrinio ekvivalento charakteristika žymiai silpnesnė ir retesnė: čia pasireiškė laikraščio literatūros kritikos vienpusiškumas ir kiti silpnūmai.

Sociologinio vertinimo pervišių tam tikru mastu sąlygoje ir "Laisvės" laikraščio praktikuotos kritikos formos, turėjusios daugiau bibliografinį, nei analitinį charakterį. Tai, pvz., tokios kritikos bibliografijos formos, kaip anotacija, komentarai ("Krislų" ar pastabų pavidalu). Retesnės - recenzija ar straipsnis. Mažosios kritikos - bibliografijos formos, konkrečiai, "Krislai", reguliariai pradėti skelbti "Laisvėje" nuo 1924 metų, išsivystė į savitą publicistikos bei kritikos žanrą. Juo labiau, kad kurį laiką "Laisvėje" gyvavo dargi atskiri

literatūros komentarai - "Literatūros krislai", kurie savo visuma davė skaitytojui einamojo momento pasaulinės ir JAV literatūros panoramą.

Turėtina galvoje, jog "Laisvės" skaitytojui jojo suvokimui artimesni galėjo būti ir buvo ne tiek specifinis literatūros kritikos, kiek literatūrinės publicistikos ir dargi literatūros ar jos kūrinio populiarizacijos raštai. Švietėjiškas literatūros kritikos pobūdis "Laisvėje" padėjo kilti ne tik estetiniam savęs pažinimui, bet taip pat kėlė iš masių tarpo ir prigimtimi literatūrai gabius žmones, kuriems dažniausiai stigo išsimokslinimo apskritai ir kiek didesnės literatūrinės kultūros. "Laisvės" laikraščio reikšmę literatūrinėje savišvietoje yra pabrėžęs ne vienas pasireiškęs Amerikos lietuvių proletarinis rašytojas ir publicistas.

Antrasis klausimas, siekia apibūdinti šiose pastabose, - "Laisvės" literatūros kritikos sąveika su JAV literatūra ir kritika.

JAV lietuvių literatūros marksistinė kritika apskritai ir "Laisvės" laikraštyje konkrečiai, pirmiausia vystėsi gimtąja lietuvių kalba parašytos literatūros pagrindu. Minėtuose darbuose (B. Pranskaus, B. Prieskienio) yra plačiau apibūdinti iš dalies ir "Laisvės" laikraščio kritikos raštai apie Amerikos bei TSRS lietuvių proletarinės literatūros kūrinis ir reiškinius. Tai sudarė vieną "Laisvės" literatūros kritikos objektą.

Tačiau turėtina galvoje viena išskirtinė ir reikšminga "Laisvės" laikraščio kritikos specifinė ypatybė. Greta gimtosios lietuvių literatūros vertinimo, "Laisvės" laikraštyje nemažiau svarbi buvo amerikiečių, apskritai anglosaksų literatūros, jos autorių ir kūrybos tema. Šio laikraščio marksistinė kritikos mintis, jos specifika ir raida glaudžiai susijusi su amerikiečių literatūra bei jos kritika.

Pasakę "Laisvės" laikraštyje (iki 1940 m.) spausdinamą verstinę grožinę literatūrą, pastebėsime, jog tam tikrą, palyginti didesniąją jos dalį sudarė demokratinės bei socialistinės krypties amerikiečių ra-

šytojų kūriniai. Amerikiečių literatūra, ypač Dž. Londono, A. Sinklerio, T. Dreizerio ir kitų autorių kūriniai, pačių JAV lietuvių proletarinių rašytojų ir kritikų (pvz., R. Mizaros, A. Bimbos ir kt.) teigimu, buvo bene svarbiausioji jų lektūra ir dargi literatūrinė mokykla. Pavyzdžiui, R. Mizaros kūrybai neabejotino poveikio yra turėję A. Sinklerio sociologiniai romanai.

Kita vertus, "Laisvės" literatūros kritikos raštuose apskritai bei svarstant atskiras literatūros teorijos problemas, sakysime, esminį marksistinėje estetikoje literatūros ir gyvenimo santykių klausimą, neretai remiamasi būtent amerikiečių literatūros, iš dalies kritikos pavyzdžiais. Iš vienos pusės, keliami lietuviškų motyvų amerikiečių literatūros kūriniai (A. Sinklerio "Džiunglės" ir kt.); iš kitos - "Laisvės" kritikai skatina JAV lietuvių proletarinius autorius vystyti savo kūryboje ne vien lokalinę, t. y. g. yna lietuviško gyvenimo problematiką, bet stengtis vaizduoti ir apskritai bendraamerikinę tikrovę. Pakeliui pastebėsime, jog bendraamerikinė problematika JAV lietuvių proletarinėje literatūroje, ypač prozoje, ir liko kiek plačiau ar įtaigiau neatskleista. Čia liečiamu aspektu svarbu nurodyti būtent "Laisvės" laikraščio kritikos pastangas plėsti lietuvių proletarinės literatūros tematikos-problematikos bei veikėjų tipažo akiratį. "Laisvės" mėginimai propaguoti amerikiečių literatūrą taip pat orientavo Amerikos lietuvių proletarinius rašytojus į gilesnių naujosios šalies tradicijų ir dabarties pažinimą, į demokratinės bei socialistinės amerikiečių kultūros bei literatūros patyrimo; meninio meistriškumo parėmimą. Tai, kad "Laisvės" laikraštis vedino į skaitančiosios lietuvių visuomenės ir literatūrinės-estetinės minties apyvartą amerikiečių, iš dalies Vakarų Europos, proletarinę literatūrą, yra vienas ir naujų specifinių elementų apskritai lietuvių marksistinės kritikos raidoje.

Šiuo atveju svarbu nurodyti ir pabrėžti, jog JAV lietuvių marksistinė kritika, tame tarpe ir "Laisvės" laikraštyje, vienokiu ar

kitokiu mastu vystėsi taip pat ir amerikiečių literatūros kritikos proceso atmosferoje ir sąlytyje su ja. Tai pasakytina ypač apie išskirtinį JAV kultūros ir literatūros istorijoje mūsų amžiaus trečiojo-ketvirtojo dešimtmečio laikotarpį, kurį vienas iš žymesniųjų amerikiečių kritikų marksistų M. Goldas apibūdino kaip "antrąjį Amerikos atradimą". Tuo laikotarpiu pasirodę tokie kritikos ir publicistikos veikalai, kaip Randolpho Borno "History of Literary Radical" ("Literatūros radikalo istorija", 1920 m.), tokie programiniai demokratinės ir marksistinės kritikos manifestai, kaip M. Goldo ("Dėl proletarinio meno, 1921 m., "Libreitor" žurnale) ar "Kultūra ir krizė" (1931 m.) bei kiti rodė pirmuosius stipresnius amerikiečių marksistinės literatūros kritikos poslinkius, tiek jos augimą, tiek nemažiau ir jos silpnumus bei klaidas. Tie klausimai liečiami tarybinio tyrinėtojo I. Žuravliovo darbe "JAV marksistinės literatūros kritikos istorijos apybraižos 1900 - 1956 m." (rusų k.).

Taigi nagrinėjant ir "Laisvės" laikraščio literatūros kritikos pobūdį ir lygmenį, tenka atsižvelgti ir į sudėtingą bei prieštaringą visos amerikiečių marksistinės kritikos padėtį ir procesus. Juo labiau, kad "Laisvė" (komentarų ar apžvalgos forma) atsiliepdavo į aptariamo laikotarpio amerikiečių pažangiųjų rašytojų ir kritikų veiklą bei jų žymesnius dokumentus (pvz., "Laisvė", 1919, spalio 11; 1934, kovo 10 ir kt.).

Sie keli nužymėti momentai turėtų parodyti, jog "Laisvės" laikraščio literatūros kritikos procesas ir lygmuo nagrinėtini ir vertintini amerikiečių literatūros ir jos marksistinės kritikos raidos ir sąlyčio kontekste.

IŠ MANO JAUNYSTĖS ATSIMINIMŲ

Žiauri bausmė už ateizmo būrelių

A. LINKA

Mintys nuklydo į praeitį, iš mokyklos aktų salės sklindant lėto valso melodijai. Koks skirtingas abiturientų išleistuvių vakaras nuo mūsų šoko, keletu tėvų, kurie šnekučiavomės susėdę koridoriuje. Su išleistuvių sūknelėmis mūsų dukros atrodė kaip nuotakos. Berniukai su tamsiais kostiumais, baltais marškiniais ir tvarkingai parištais kaklaraiščiais naujai pastatytoje vidurinėje Kartenos rajono mokykloje atrodė lyg kokie jauni džentelmenai iš kažkokių seniai matyto užsienietiško filmo.

Kitoks visai buvo mūsų išleistuvių vakaras beveik prieš dvidešimt penkerius metus, kai šalmai su svastikomis peržygiavo per Lietuvą. Tikriausiai, ne buvo, o turėjo būti, nes paskirtą dieną jau krito bombos.

Kaip gyvas akyse stovi bendraklasis Tolingis Antanas. Aukštas, šviesiaplaukis, visoje mokykloje pagarsėjęs kaip oratorius, filosofas ateistas, poetas. Tragiška jo figūra dabar atrodo tokia jaudinanti.

Tolingis spietė apie save gabesnių mokinių ratelį. Mes savaimė ėmėme rinktis diskutuoti įvairių pasaulėžiūrinių klausimų, kol vėliau nusistovėjo ketvirtadieniai, kurių metu pradėjome jau skaityti paruoštus trumpus referatus vienu ar kitu klausimu.

Ak, kaip sunku buvo tada susidaryti vieningą pažiūrų sistemą! Dabartiniai išleistuvinkai nusišypsotų iš daugelio tų naivių rašinėlių, kuriuos mes tada skaitydavome. Marksistinė literatūra mums buvo nepažįstama. Jokių ateistinių muziejų tada nebuvo. Net ateistinės literatūros! Vien tik kapelio-

no pamokos iš metų į metus kalbėtuos pačius mums įgrišusius dalykus.

Tolingį labiausiai piktino moraliniai skelbiamos religijos momentai. Būdamas poetiškos natūros, Tolingis iš dalies net mėgo krikščionybės mitologiją, žiūrėjo į ją kaip į savotišką antikinės mitologijos papildymą. Juk jau Dantė, sakydavo jis, savo nemirtingoje poemoje jungė draugėn tas abi mitologijas! Bet Tolingį tiesiog užgaudavo kapeliono kas kartą užsimenamas šventojo rašto posakis apie "girnų akmenį".

Sykį, kai, radęs pretekstą, juodą sutaną vilkintis religijos dėstytojas pareiškė, kad tiems, kas veda iš kelio tikinčiuosius, reikėtų užrišti ant kaklo sunkų girnų akmenį ir įstumti į upę, Tolingis nebeiškentė ir garsiai replikavo:

- Bet juk tai barbariškas susidorojimas, nirstant iš keršto.

Kapelionas, be abejo, taikė savo žodžius Tolingiui, tačiau nelaukė, kad tas išdrįs net murmtelėti, ir dabar visas iškaito. Lėpęs Tolingiui išeiti lauk, jis ilgai postringavo, toliau aiškindamas klasei tą "girnų akmenį" posakį.

Mes patarėme Tolingiui nueiti ir atsiprašyti kapelioną, kad jo nepašalintų iš mokyklos.

Tolingis nuėjo ir vėliau mums perpasakojo visą ilgą diskusiją su kapelionu. Jis pareiškė religijos mokytojui, jog nori viską suprasti ir negali susitaikyti su mintimi, kad po mirties už viską būsią kuo tiksliausiai atlyginta.

- Juk jeigu aš slaugau sergančią savo motiną, aukujuosi dėl jos, tai aš nelaukiu jokio atpildo. Man džiugu, kad aš galiu jai padėti. Nuovoka, kad ji patenkinta manimi, yra visas mano atpildas, ir didžiai teisingas atpildas, - aiškino jis kapelionui. - O tiksliausias, lyg kompiuteriu apskaičiuotas atlyginimas pasiaukojimą paverčia kokčia komercija. Tada jokios meilės negali būti, o tik pirkliška buhalterija. Nebelieka vietos jokiam didvyriškumui. Juk už viską po mirties bus užmokėta hedonistiniais rojaus smagumais!

- Ir kaip baigėsi jūsų pokalbis? - paklausėme.

- Paliepė melstis ir prašyti dievą, kad apšviestų man protą, - atsakė Tolingis. - Pažadėjo nereikalauti pašalinimo iš mokyklos.

Mūsų klasėje buvo vieno krautuvininko sūnus žydų tautybės. Tolingis valandų valandas praleisdavo, kalbėdamasis su juo. Paskui jis mums aiškino:

- Judėjams geriau, nes jų religijos pagrinde yra pasaulio pažangos idėja. Tikėjimas mesianistine epocha, kada "kardai bus perkalti į žagres ir kada liūtas taikiai gulės šalia ėriuko", reiškia žmogaus jėgų mobilizaciją tai epochai pasiekti. Jo pastangos nukreipiamos į visuotinės brolybės idealo įgyvendinimą žemėje.

- O krikščionybė iš esmės neigia žmonijos progresą, - įsikarščiaavęs dėstydavo Tolingis. - Žemiškosios egzistencijos tikslo perkėlimas į pomirtinių malonumų siekimą yra vulgariausias epikurizmas, be galo parankus pavergtųjų masių engimui. Pomirtinio gyvenimo dogmos pavertė krikščionybę progreso stabdžiu.

Tolingis domėjosi visokiais mokslais. Prisimenu, kaip jis kalbėdavo apie Egipto faraonus.

- Koks neišpasakytai stiprus nemirtingumo troškimas turėjo būti apėmęs faraonus, jeigu jie per visą savo gyvenimą, aukodami begales vergų gyvybių, statėsi gigantiškas piramides, kad tuose antkapiuose jų kūnai kiek galint ilgiau išliktų! Bet žmonės ne-

mirtingus padaro žygiai pažangos labui. Senovės graikai ir be piramidžių pelnė žymiai platesnį nemirtingumą. Ši tikrąjį nemirtingumą poetinėmis priemonėmis gražiai vaizdavo perkelta prasme didieji dainiai - Homeras, Virgilijus, Dantė. Ateityje gal koks poetas apdainuos, kaip mirusieji tarsi kokioje televizorių menėje stebi visų gyvųjų veiklą ir įkvepia juos kovai.

Žinoma, dabartiniai abiturientai nusijuoktų iš to, kaip Tolingis postringuodavo apie vadinamąjį "atpirkimo dėsni". Bet juk jis nebuvo skaitęs marksizmo klasikų! Jis daugiausia pats mėgėjiškai sprendė tas didžiąsias pasaulėžiūrinės problemas, trokšdamas rasti atraminius taškus klausimui: "Kaip gyventi?"

- Kodėl astekai iš vergų krūtinių išpiautas širdis aukodavo dievams? - samprotavdavo Tolingis. - Koks psichologinis poreikis vertė senais laikais beveik visur kūrėti aukurus? Kodėl į statomos tvirtovės pamatus būdavo klojama nekalta mergaitė? Permaidauti dievams? Ne! Jie matė, kad laisvę, saugų gyvenimą reikia "pirkti" aukų kaina. Toks jau yra drakoniškosios tikrovės dėsnis. To trokšta dievai drakonai! Būtina kruvina promėtėjiška auka, "nuperkanti" gerovę. Iš čia krikščionybės kryžius. Bet, kardus perkalus į žagres, kruvinos aukos atkrinta, viską ima "pirkti" kūrybinis darbas. Iš čia Kūjo ir Piautuvo simbolis!

Ir pirmaisiais tarybiniais metais Tolingis tapo uoliu komjaunuoliu. Įdomiai jis atsikirsdavo tiems, kurie visur tematydavo vien klaidas:

- Iš klaidų mes mokomės. Klaida yra tarsi tramplinas, kuris išmeta paslydusįjį aukštyn. Ne pati klaida, o klaidos sukelta kančia. Pasibiaurėjęs klaida, jis jos nebekartos. Klaidos kančia ir sudaro tą "kainą", kuria žmogus "perka" išganingą žinojimą, gyvenimo išmintį, mokslą. O tas žinojimas suteikia vis didesnę laisvę išvengti ateities klaidų. Karo siaubai kyla iš liaudies nežinojimo, kuriomis priemonėmis galima įveikti tą blogybę.

- Visa bėda, - sakydavo jis, - kai žmo-

gus nemato realios išeities iš klaidos, kai susitaiko su klaida ir griebiasi iliuzijų, apgaulingų religijos pažadų. Klaidos kančia yra lyg tas perpetuum mobile, kuris leidžia planeriui vis iš naujo išmesti save į naujas aukštumas.

Stebėdamas praeinančius koridoriumi vaikus, pagalvojau, kad dabartiniams moksleiviams viskas aišku – jie gauna gatavą pasaulėžiūros sistemą. Patiems nebereikia ieškoti – lieka tik viską suprasti – kaip geometrinę teoremą. O Tolingiui teko graibstyti žiupsnelį po žiupsnelio iš daugybės knygų ir straipsnių, kurių kiekvienas stengėsi tyčia dezinformuoti, suklaidinti, apmulkinti, nuvilioti į šunkelius. Tačiau “yla išlenda iš maišo”, kaip sako nuostabus priežodis. Arba “lazda turi dugalus”. Vieną jų slepiant, kitas atsidengia. Tiesa turi nuostabią galią prasiskverbti pro storiausias gudriausias suregzto melo užtvaras. Ir kokio atkaklumo, kokių pastangų reikėjo Tolingiui, iki jis galėjo žymiai praneikti mus visus ir mums imponuoti, būti to neoficialaus antireliginio būrelio centru, mūsų įkvėpėju! Mus visus žavėjo jo, kaip savotiško mūsų “pranašo” ar išminčiaus, figūra.

Savaime aišku, kad Tolingis kapelionui buvo priešas numeris pirmas. Nors jis jam rašydavo už išdėstytą vadovėlio medžiagą penketą, bet, Tolingiui neiškentus įterpti kokią savo pastabą, net paprasčiausią žodelytį “esą” arba “neva”, dienyne atsirasdavo pikta ranka giliai į popierių išpaustas vienetas arba kuolas, kaip mes vadindavome.

Tačiau kažkaip išaiškėjo ketvirtadieniniai mūsų pokalbiai ateistinėmis temomis, įvyko pedagogų tarybos posėdis, ir Tolingis buvo pašalintas iš gimnazijos, be teisės stoti į kitą mokyklą. Kapelionas įvykdė pirmąjį grasinimą “užnerti ant kaklo girnų akmenį”.

Atėjus 1940 metams, Tolingis grįžo į mūsų klasę. Jis dalyvavo mitinguose, susirinkimuose – visame tame, kuo gyveno Kartenos rajonas tais pirmaisiais Tarybų Lietuvos metais.

Karas Tolingį užklupo netikėtai. Persiritus frontui, jis padėjo darbuotis tėvams ūkyje. Nė neįtarė, kas buvo ruošiama aplinkui. Vieną rytą krovė dobičius į kupeatas. Žiūri – ateina vyrai su baltais raiščiais ant rankovių ir su šautuvais. Buvo bemėginas bėgti, bet pažino, kad tie – gretimo kaimo vaikinai.

Taip baltaraiščiai jį išsivedė.

Veltui tėvai maldavo kapelioną tarpininkauti, kad būtų pasigailėta jų sūnaus. Jie buvo uolūs katalikai ir tikėjo, kad dievas turėtų būti gailestingas ir jų sūnui atleisti jaunystės paklydimus.

Bet to neįvyko. Priešais kleboniją, už puskilometro ties senuoju piliakalniu, buvo šaudomi suimtieji. Kapelionas pro savo langą, be abejo, matydavo nuo kulkų suklumpant pasmerktąsias aukas.

– Išsipildė dievo teisingumas! – šaukė jis per pamokslą. – Kas piktino vaikelius, tam buvo užnertas girnų akmuo ant kaklo, ir jis buvo nuskandintas į dugną.

– Ar mūsų vaikai pateisins žuvusiųjų lūkesčius, kuriais tie gyveno jaunystėje? – pagalvojau pats sau, šnekučiuodamasis su tėvais, kurių dauguma tik per stebuklą išliko gyvi. Aplamai visą mūsų kartą galima pavadinti “per plauką išlikusia karta”. Kiek įvairiausių šiurpių tragedijų, kiek klaikių mirčių! Kiek daug gyvybių pareikalavo šiurpasis išvaduojamasis Tėvynės karas!

Iš salės tebesklido šokančiųjų muzika. Kaip be galo skirtingos mūsų vaikų gyvenimo sąlygos! Jie apsupti visokeriopa globa, primenančia šiltadaržio prieglobstį. Į ką subręs dabartiniai jaunuoliai, šios žavios merginos? Ar jie visi iki galo supranta, kad žmogaus paskirtis – herojiškai žengti per gyvenimą, visas savo jėgas skirti pažangai siekti, kuo pilniausiai dalyvauti savo šalies pastangose, nukreiptose visos žmonijos civilizacijos apogėjui priartinti?

Ar jie suvokia, kad, tik taip gyvendamas, žmogus gali patirti pačią aukščiausią įmanomą laimę, patenkinti natūraliuosius savo prigimties potroškus? □

Ižymusis Lietuvos medikas apie savo pasirinktą gyvenimo kelią

Akademikas Zigmantas Januškevičius

Žmogaus gyvenimą galima palyginti su metų laikais. Iki 20 metų - pavasaris, 20 - 40 pats brandumas, vasara, 40 - 60 ruduo, derliaus valymo metas. Ir nuo 60 metų - žiema, po kurios, deja, pavasario jau nėra. Apie tai kalbu be jokio pesimizmo. Juk tai natūralus gamtos reiškiny. Ir būtų absurdiška tikėtis, kad pavasaris tęstųsi amžinai, kaip ir laukti, kad niekada nepasibaigtų žiema. . .

Kiekvienas žmogaus gyvenimo laikotarpis savaip gražus, prasmingas ir malonus, jei tik jis ateina natūraliai, jei vienas laikotarpis savaime išplaukia iš kito, papildo jį. Ir čia labai svarbu, kuo gi žmogus vadovaujasi, kokiais principais grindžia savąjį gyvenimo kelią.

Nuo šiandieninės amžiaus aukštumos norisi žvilgtelėti atgalios, į jaunystės klounus ir šiek tiek pafilosofuoti apie dešimtmečių nužymėtą kelią.

ESU TIKRAI LAIMINGAS

Visų pirma, kas gi lėmė mano profesijos pasirinkimą? Nuo pat vaikystės turėjau didelį pasitikėjimą žmonėmis. Man tuomet atrodė, kad vyresni niekadus neklysta, niekadus nemeluoja, niekadus nieko blogo nedaro. Ūgtelėjęs pamačiau, kad, deja, gyvenime visko pasitaiko - ir klystkelių, ir melo, ir blogio. Tai triuškinu mano iliuzijų karalystę. Pergyvenau net tam tikrą krizę. Tačiau iš jos išėjau nugalėtoju. Pasitikėjimas žmonėmis liko vienu pagrindinių kri-

terijų visoje veikloje, visame gyvenimo kelyje.

Kartu su šiuo pasitikėjimu augo ir noras padėti žmogui. Vaikystėje negalėjau besisijaudinimo praeiti pro ligonį, aklą, luošą žmogų. Kažkur giliai giliai širdyje susitvenkdavo širdgėlos kamuolys. Ne vien tik širdgėlos, bet ir noro, vaikiško noro pagelbėti žmogui. Tai, matyt, ir buvo mano būsimosios profesijos užuomazga.

Neretai galutinį apsisprendimą nulemia atsitiktinumai. Būdamas ketvirtoje gimnazijos klasėje, atostogavau pas dėdę, ūkininką. Piaunamąja jis kirto rugius. Neatsargus judesys, ir mašinos sparnas perplėšė žandą. Stipriai brūkstelėjo - per visą veidą. Kuo skubiausiai palydėjau jį į miestelį pas gydytoją. Pirmą kartą tuomet stebėjau, kaip įgudusios rankos vikriai susiuvo žaizdą, kaip prašviesėjo dėdės veidas. Stebėjaisi, kaip greitai žaizda užgijo. Štai tuomet galutinai nusprendžiau būsiu gydytojas.

Dabar, nuėjęs 35 metų gydytojo darbo kelią, galiu tvirtai pasakyti, kad esu laimingas, pasirinkęs mediko profesiją. Jeigu reikėtų pradėti viską iš naujo - nė akimirkos nesvyravęs, neščiau pareiškimą į medicinos institutą.

Tikėjimas profesija, tikėjimas žmogumi buvo ir pasiliko mano gyvenimo kelrodžiu, Aušrine žvaigžde.

Kodėl pasirinkau kardiologiją? Čia vėl lėmė atsitiktinumų grandinė. Mano tėvas - labai doras ir sąžiningas žmogus - buvo sunkus ligonis - širdininkas. Ir mirė, nesulaukęs 64 metų. Lėmė ir tai, kad 1941 metų birželio 22-osios sukūrys aprengė mane kariška miline. Apsisprendimas tuomet atėjo be didesnių dvejonų - kova su fašizmu buvo visų kilnių, humaniškų profesijų žmonių šventas reikalas. Ir pirmasis mokslinis darbas brendo nepaprastai sunkiomis sąlygomis - Oriolo pusnyuose. Tuomet, dirbdamas Lietuviškosios divizijos medicinos-sanitarijos bataliono hospitalinio biuro ordinatoriumi, matavau kareivių kraujo spaudimą prieš ataką ir po atakos. Duomenys rodė, kad nervinis įtempimas

reguliuoja kraujospūdį. Tai ir išsivystė į mano pirmąjį darbą "Karo aplinkybių įtaka kraujospūdžiui", išspausdintą Kaune 1948 metais, kuriame įrodžiau nervinės įtampos reikšmę hipertoniinei ligai atsirasti.

Neatsitiktinai dvidešimtojo amžiaus "Žmogžudžiui Nr. 1" medikai vadina miokardo infarktą. Civilizuotuose kraštuose kas penktas mirštantis vyras (vyresnis kaip 40 metų) pakertamas širdies kraujagyslių sutrikimų, tai yra išeminės širdies ligos. JAV kas minutę nuo infarkto miršta žmogus. O tai - 600 tūkstančių per metus. Ir svarbiausia - infarktas turi tendenciją jaunėti. Štai Anglijoje per 1932-1965 metus suaugusių vyrų mirtingumas nuo išeminės širdies ligos išaugo 5 kartus, 1965-1969 - jau dešimteriopai. Mirtingumas nuo infarkto iki 30 metų amžiaus padidėjo nuo 15 iki 30 procentų. Reikia su visu atsakingumu konstatuoti, kad stovime ant šio klastingo susirgimo epidemijos slenksčio.

Pirmiausia minėtini širdies ritmo sutrikimai, sergant miokardo infarktu, - tada 80 procentų žmonių, jeigu jiems laikunesuteikiama pagalba, miršta jau pirmąją ligos parą, o jaunesni, negu 50 metų amžiaus, pasirodo besą dar jautresni. Jau pirmąją valandą nuo susirgimo pradžios, jeigu tik jiems nesuteikiama pagalba, miršta 63 procentai.

Tiesa, tuomet, kai pasirinkau kardiologiją, visų šių statistinių duomenų neturėjau. Darbo ėmiausi, vadovaudamasis savogvenimo leitmotyvu - dirbti ne formaliai, bet iš esmės, visa širdimi.

TOKIA JAU MANO NATŪRA

Tokia jau mano natūra, kad negaliu praeiti abejingai pro bet kokią negerovę, kur tik ji būtų - moksliniame darbe, pedagoginėje veikloje, visuomeniniame gyvenime ar šeimoje. Greta su vaikystės įgimtu pasitikėjimu žmogumi visados glūdėjo vidinis pasipriešinimas viskam, kas bloga, neteisinga, neprincipinga. Gal būt, kaip tik tas mano aktyvus užsiangažavimas padėjo teisingai apsispręsti pagrindiniais lemiamais

gyvenimo momentais - pasirenkant profesiją, kuriant šeimą, kovojant su fašizmu.

Taigi mano pateikti statistiniai duomenys rodo, kad viena pagrindinių sėkmingos kovos su miokardo infarktu sąlygų - greita ir tiksli ligos diagnozė. Ir čia mokslinė bei techninė pažanga reikalauja, kad medikas glaudžiai bendradarbiautų su technikais, įvairiausių kitų mokslo šakų specialistais, kad jie naudotųsi naujausiais radioelektronikos pasiekimais. Mums pasisekė pagaminti aparatą, telefonu ir radijo bangomis siunčiantį elektrokardiogramas. 1962 metais pirmą kartą Tarybų Sąjungoje tokia elektrokardiograma buvo pasiųsta iš Kauno į Maskvą. Toje grupėje, kuriai vadovavo mano fronto draugas, prityręs gydytojas, profesorius dr. G. Vitenšteinas, konstruojant prietaisus, dirbo inžinierius A. Valužis, gydytojas J. Japertas, matematikai J. Sapagovas ir A. Rašimas, biofizikas L. Juknelis.

LIETUVOJE PAGAMINTI PUIKŪS PRIETAISAI

Kartu buvo sudarytas ir miokardo infarkto elektrokardiografinis diagnostinis algoritmas. Mašininė diagnostika leidžia 97 atvejais iš šimto pasakyti, ar yra infarktas, ar jo nėra, ir jeigu yra, tai būtent kur jis.

Ne vienas mūsų respublikoje pagamintas medicinos prietaisas apdovanotas Visasąjunginės liaudies ūkio pasiekimų parodos diplomais ir medaliais, su pasisekimu demonstruotas Monrealyje, Londone, Romoje, Plovdive, Poznanėje. Daugelio panašių prietaisų užsienis dar neturi.

Lankantis užsienyje, teko ne kartą girdėti teigiamą Tarybų Sąjungos sveikatos sistemos įvertinimą net iš žmonių, nusiteikusių mūsų sistemos atžvilgiu gana priešišškai. Ne vienas iš jų pripažino, kad JAV medicina priėjo krizę. Jos negalima taikyti masiškai. Vieno šeimos nario susirgimas tampa visos šeimos finansinės katastrofos priežastimi.

Tuo tarpu apie mūsų sveikatos sistemos pranašumą kalba ir toks faktas, kad visos

šeštadieninės talkos lėšos skirtos kardiologijai vystyti. Kaune bus įsteigtas terapinis kardiologinis centras.

Bus sudarytos dar geresnės sąlygos ruošti diagnostines ir terapines priemones. Juk šiandieną moksliniame Babilono bokšte vertiname skirtingais kriterijais, o tai neretai užkerta kelią bendradarbiauti, dalytis patirtimi.

Dažnai mane žurnalistai klausia, kaip sugebu taip plačiai veikti - vadovauti Medicinos institutui, Kardiologijos institutui, kurie palaiko ryšius su 300 TSRS ir 80 užsienio šalių mokslinio tyrimo įstaigų ir kurie nuo 1970 metų tapo Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos baze, vienu iš trijų centrų Europoje išeminės širdies ligos epidemiologijai tirti, taip pat ir pačiam paskelbti daugiau kaip šimto mokslinių darbų, skaityti pranešimus tarptautiniuose mokslininkų forumuose Filadelfijoje. Čikagoje, Edinburge, Mechike, Ženevoje, SNO Tarptautinės sveikatos apsaugos organizacijos siuntimu apvažiuoti Europą, Aziją, Lotynų Ameriką. . . Taip pat su spėju dalyvauti visuomeninėje veikloje kaip LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatas, LKP CK narys, Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos patarėjas. Visasąjunginės mokslinės kardiologų draugijos pirmininko pavaduotojas, respublikos kardiologų draugijos pirmininkas.

Mano gyvenimo para susideda taip pat iš dvidešimt keturių valandų. Reikia jų ir miegui, ir poilsiui, ir pomėgiui. Ne vien pramogos dėlei lygiagrečiai su Medicinos Institutu lankiau konservatoriją, netgi dainavau su profesionaliais Rigoletto partiją. Dainininku, kaip matote, netapau. Bet meilę muzikai išsaugojau visam gyvenimui. Esu giliai įsitikinęs, kad žmogus negali būti vienos profesijos vergas. Toks domėjimasis ne tik praturtina žmogų, bet ir suteikia galimybę geriau kontaktuoti su kitais, kitų profesijų žmonėmis.

TAI PADĖJO IŠUGDYTI PUIKŪ KOLEKTYVĄ

Gal šiek tiek atitolau nuo pagrindinės

minties. O ji tokia. Sugebėjau ir sugebu visa tai atlikti vien todėl, kad gabiam perspektyviam jaunimui visada leidau reikštis, ir tai padėjo išugdyti puikų kolektyvą. Daugelis mano paruoštų mokslo daktarų, mokslo kandidatų (pirmųjų - keliolika, pastarųjų apie 40) savosiose srityse nusimano daugiau už mane. Tai sakau su pasididžiavimu. Juk geras tik tas mokytojas, kurį pralenkia mokiniai. Vadinas, gerą dirvą išpureno, gerą sėklą pabėrė. Ir šiandieną ne be pasididžiavimo tariau prof. dr. A. Baubienės, prof. dr. J. Blužo, prof. dr. J. Jankevičiūtės, mokslų kandidato P. Zabelos, biochemiko doc. A. Praškevičiaus, jaunųjų medikų A. Janulio, L. Gradausko, A. Pranevičiaus vardus. Jie kartu su matematikais, inžinieriais, biofizikais, psichologais, sociologais ir daugelio kitų sričių specialistais sudaro sveiką, dinamišką ir perspektyvų kolektyvą. Tik su jo pagalba kiekviena mano darbo diena būna turininga, pilnakraujė.

Šventa ir neginčijama kiekvieno žmogaus teisė ginti save ir savo artimuosius nuo priešų ir nelaimių. Didžiausios jų - ligos, luošumas, priešlaikinė senatvė, mirtis. Su tuo priešu kovoti - pagrindinis kiekvieno gydytojo uždavinys. Tam reikalingas ne vien specialus medicininis pasiruošimas, bet ir moralinis bei etinis, taip pat sugebėjimas bendrauti su medicininėmis ir nemedicininėmis sritimis specialistais.

Dabar net apylinkės gydytojas negali apsieiti be rentgenologo, laboranto, elektroniko, biofiziko, biochemiko, matematiko, psichologo, sociologo pagalbos. Artimiausioje ateityje šie ryšiai bus dar glaudesni, sudėtingesni, reikiamus duomenis apdoros elektroninė skaičiavimo technika.

TURIME BŪTI PASIRUOŠĘ

Savaime suprantama, kad tam turime atitinkamai ruošti ir gydytojus, kurie turėtų atitinkamą žinių kiekį, jų nuolatos sistemingai papildytų ir, svarbiausia, sugebėtų ir norėtų praktiškai pritaikyti. Kad jaustų profesinę atsakomybę.

27 Geras tas gydytojas, kuris drąsiai pasitinka ligą, kovai su ja atiduoda žinias, protą ir širdį. Blogas tas, kuris bėga, slepiasi už konsultantų pečių. Savaime suprantama, kad čia negalima lazdos perlenkti į antrą pusę - nepagrįstai pasitikėti savimi. Šiandieninė mūsų sveikatos apsaugos sistema leidžia reikiamu ir tinkamu momentu pasinaudoti konsultantu. Dabartinės sveikatos apsaugos lygis teikia gydytojui labai dideles galimybes. Dar prieš porą dešimtmečių negalėjome pagydyti tuberkuliozinio meningito, neturėjome antibiotikų, nebuvo kraujo krešumo, spaudimo reguliavimo vaistų, širdies ir kraujagyslių chirurgijos. Infekcinių susirgimų klausimas biologiniu požiūriu jau išspręstas. Galutinai jų likviduoti neleidžia socialiniai faktoriai - karai, skurdas, stichinės nelaimės.

Dabar kiekvienas jaunas gydytojas gali ligoniui daugiau padėti, negu profesorius prieš 15-20 metų. Bet kartu su galimybėmis auga ir atsakomybė. Galingi vaistai gali ligonį išgelbėti, bet gali jam ir pakenkti, o kartais gali būti ir mirties arba įgimtų anomalijų būsimažiai kartai priežastimi, jeigu nesaikingai, be kontrolės naudojami.

KOVA UŽ AMŽIAUS PRAILGINIMĄ

Kova už žmogaus amžiaus pailginimą vyksta visais barais. Kūdikių, vaikų mirtingumas šiandieną sumažinamas palyginti nesunkiai, kitose amžiaus grupėse irgi yra gražių laimėjimų, bet vyresniojo amžiaus - po 60 metų - mirtingumas pasikeitė labai mažai. O po 80 metų pasilieka, koks ir buvęs anksčiau.

Jeigu pažvelgsime į medicinos istoriją, pastebėsime, kad tiek medikų, tiek filosofų pagrindinis siekimas buvo pailginti žmogaus amžių, jo kūrybinį laikotarpį. Juk svarbu pridėti ne tik metų prie gyvenimo, bet ir gyvenimo prie metų. Ir čia galima visiškai sutikti su SNO Tarptautinės sveikatos apsaugos organizacijos koncepcija: sveikata tai yra fizinė, protinė ir socialinė gerovė, o ne vien ligos ar luošumo nebuvimas.

Šitam klausimui teigiamai išspręsti turime ieškoti naujų priemonių, naujų metodų ir būdų. Juk negalima XX amžiaus pabaigoje naudotis praėjusio šimtmečio pabaigos ar šio pradžios organizacinėmis priemonėmis. Dabar, norint sėkmingai spręsti žmogaus amžiaus pailginimo problemas, reikia atsižvelgti į tris aspektus. Tai sveiko žmogaus medicina, profilaktinė medicina ir gydomoji bei atstatomoji medicina.

Šimtmečiais mes įpratome eiti nuo ligo- nio prie sveiko žmogaus. Žiūrime, kokie faktoriai sukelia, sakysime, miokardo infarktą. Tuo tarpu ne mažiau svarbu sužinoti, kokie gi faktoriai neleidžia juo susirgti. Kibernetikų kalba tariant, nustatyti grįžtamąjį ryšį. Taigi reikia sudaryti vieningą sistemą, kuri apimtų visus tris minėtus faktorius.

Tuo šiandieną kauniečiai ir užsiiminėja. Pradėjome nuo epidemiologinių tyrimų, kuriuos atliekame pagal SNO Tarptautinės sveikatos apsaugos organizacijos programą ir jos lėšomis - tiriamo padidintą kraujospūdį, kai kurių angliavandenių įtaką infarkto atsiradimui 45-59 metų vyrams. Šio amžiaus žmonių kontingentas tiriamas labai nuosekliai. Plačiai taikomi psichologiniai ir socialiniai testai.

Tiesioginis uždavinys išaiškinti infarktų atsiradimų rizikos tikimybę priklausomai nuo psichinių ir somatinių faktorių sąveikos. Tai pirmas uždavinys. Atrinkę žmones su tam tikrais rodikliais, kurie neatitinka normų, profilaktiškai juos gydome, sekame ir pasistengsime įvertinti to gydymo įtaką infarkto ir kraujagyslių susirgimų išvengimui.

Labai svarbu taip pat nustatyti normalią žmogaus augimo ir perėjimo į senatvę eigą.

NE VISKĄ ŽINOME APIE PATĮ ŽMOGŲ

Šiandieną neatsitiktinai mokslo pasaulyje vis daugiau kalbama apie žmogaus instituto būtinumą. Vis labiau įsitikiname, kad apie patį žmogų žinome ne tiek jaudaug. Plačiai diskutuojama mokslinė žmogaus sąvoka.

Taip, ir medicininis požiūris daug kas dar tebėra neaišku. Kodėl, pavyzdžiui, nuo 25 metų jau ima silpnėti žmogaus raumenų koordinacija. Nuo 11 metų - imlumas aukštiesiems tonams, nuo gimimo dienos - žaizdų gijimas, o kai kurie regos (lęšio degeneratyviniai) pakitimai prasideda jau motinos iščiuje. Ankstyvas tų pakitimų sekimas leis paruošti sveiko žmogaus medicininį kriterijų.

Antras labai svarbus aspektas - augimas ir brendimas. Du lygiagretūs, bet nevienareikšmiai faktoriai, nuolat tarpusavy persipinantys. Jų netolygumas priklauso nuo genetinių, klimato, aplinkos, kultūrinių, socialinių sąlygų. Juk gali išaugti fiziškai tobulas žmogus, bet nesubrendęs. Ir, atvirkščiai, žinome aukštos kultūros žmonių, mokslininkų, menininkų, kurie visą gyvenimą buvo akli arba kurti.

Jeigu augimas neišvengiamai pereina į senatvę, fiziologinę mirtį (žmonės daugumoje miršta ne nuo senatvės, o nuo susirgimų, nelaimingų atvejų), tai žmogaus brendimas gali tobulėti net mirties patale.

Akademikas Pr. Mažylis po sunkaus kaklo stuburkaulio sužeidimo, gerai žinodamas apie artimą ir neišvengiamą mirtį, domėjosi ligoniais, katedros reikalais, klinikos darbu. Tokių pavyzdžių galima išvardyti nemaža. Tuo tarpu viena iš baisiausių senatvės pasekmių būna tuomet, kai žmogus besendamas netenka brandumo, tinkamai nebeįvertina savo galimybių, padėties ir vaidmens visuomenėje. Tai ne tik pagreitina senatvę ir mirtį, bet kartais būna ir didelių nelaimių priežastis. Prisiminkime Ispanijos karaliaus Filipo II inkviziciją, rusų caro Ivano Rūsčiojo žiaurumus. Kol kas dar neturime tikrų priemonių, kuriomis pailgintume žmogaus gyvenimą iki jo fiziologinių ribų - 120-150 metų. Užtat gerai žinome, kas gyvenimą trumpina. Tai persivalgymas, nesaikingas alkoholio vartojimas, savanaudiškumas (kai žmogus nebetenka visuomeninio intereso būti naudingu, tuo pačiu atsiranda baimė, nepasitikėjimas savimi ir aplinka).

Eksperimentuojant pasiseka pailginti pe-

lyčių amžių 30 procentų. Tai galima be žalos ir rizikos pradėti taikyti žmonėms. Jeigu pasiektų žmonių amžių tiek pailginti, tai ši dešimtmetį gimusieji sulauktų 2090-tų metų!

Bet žmogaus gyvenimo pailginimo problema kur kas sudėtingesnė, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Išskyla vis naujų, dar neiš-tirtų aspektų. Kaip organizuoti pensininkų buitį, kaip sudaryti tokias gyvenimo sąlygas, kad jie jaustųsi pilnateisiai, reikalingi dar 50 metų? Tai didelė socialinė problema, kurią jau šiandien reikia pradėti nagrinėti. Pagaliau ir pats išėjimas į pensiją šiandien beatodairiškai suniveliuotas. Kokia gali būti lygiava, kai vienam reikia eiti į pensiją, sulaukus 40 metų, o kitas gali puikiai darbuotis, turėdamas 75 metus.

DĖL KO GI ŽMOGUS SENSTA?

Į senatvę norisi pažvelgti dar vienu aspektu. Dėl ko žmogus sensta? Ar vien todėl, kad, kaip kokioje automašinoje, susidėvi atskiros dalys ir, jas pakeitus, galima atjauninti organizmą? Ar yra vidinis laikrodis, kuris lemia žmogaus gimimą, brendimą ir mirtį? Kuris lemia nenutraukiamą gamtos ciklą? Kas verčia, sakysim, laumžirgio patelę apvaisinus nusileisti į upelio dugną, padėti kiaušinėlių ir mirti? Kas verčia to paties laumžirgio lervą išseiti iš vandens, išdžiūti ant šakelės ir išsilaisvinti iš ankšto apvalkalo? Matyt, vidinis biologinis laikrodis yra pagrindinis faktorius, lemiantis nesibaigiantį gamtos atsinaujinimo ciklą. Žinoma, dėl ligos arba traumos gali prieš laiką nepataisomai susidėvėti atskiri organai, ir sveikatai ar gyvybei išlaikyti reikia juos pakeisti. Dantis protezuoti išmokome seniai. Ši dešimtmetį bus išspręstas vidaus organų - inkstų, širdies, plaučių, kepenų persodinimo klausimas, ir tai, žinoma, turės įtakos žmogaus amžiaus pailginimui.

Kai kalbame apie žmogaus augimą, brendimą, galvojame ne vien apie žmogaus kvalifikaciją. Ne mažiau svarbi ir moralinė atsakomybė savo profesijai ir visai žmoni-jai. Ne be reikalo atominės fizikos am-

žiuje susiformavo moralinio infantilizmo sąvoka. Ryškiai ši problema nuskamba F. Diurenmato pjesėje "Fizikai". Gyvenime irgi turime pakankamai pavyzdžių. Vokiečių mokslininkas Hanas iš Haildelbergo sąmoningai nevystė atominės fizikos, kad neįduotų Hitleriui į rankas atominės bombos. O napalmo, kuriuo žudomi taikūs Indokinijos pusiasalio gyventojai, kūrėjai taip pat talentingi mokslininkai, bet, deja, jiems trūksta moralinio brandumo.

Su šia problema susiduria ir šių dienų mokslininkai, medikai. Dar ir dar kartą reikia pabrėžti psichologinių testų svarbą. Formuoti ne tik žmogaus somą, bet ir psichiką, atsakomybės jausmą.

Lankydamasis Indijoje, Egipte, stebėjau paradoksą. Valstiečiai dirba ir gyvena kaip prieš tris tūkstančius metų. Aria mediniu arklų, gyvena viename būste su gyvuliais, rankomis ima ir maistą, ir mėšlą, ir... naujaisią tranzistorių... Tiesa, tranzistorius nekvalifikuotose žmogaus rankose nebaisu. Bet kai tokiose rankose atsiduria naujaisios rūšies automatinis ginklas ar net lėktuvas, tuomet verčia sudrebėti. O jeigu į tokias rankas vėl pateks atominė bomba (kaip ji kartą jau buvo atsidūrusi Klodo Izerijo rankose)?! Štai kuo gresia moralinis infantiliškumas.

Tuo pačiu aspektu žiūrėtina ir į medicinoje naudojamą skaičiavimo techniką. Sudarius medicininį archyvą (somas ir psichikos), užkodavus ir įdėjus į ESM atmintį, turėsime neįkainojamą vertybę, daignozuojant susirgimus, juos vertinant. Mašininis žmogaus sveikatos pasas fiksuos visą gyvenimą nuo pat embrionalinio amžiaus. O jeigu tie duomenys pakliūs į kitus tikslus turinčias rankas (kaip šiandieną JAV bando daryti Federalinis tyrimų biuras)? Tąsyk mašininiai žmonių pasai taps didžiule žmonijos nelaime. Štai kodėl būtina kovoti su moraliniu infantilizmu.

Gydytojas pakviestas vykdyti kilnią pareigą - neleisti sustoti vidiniam laikrodžiui pirma laiko, prarasti ritmo. Ir kiekvieno mūsų pareiga žiūrėti į šią kilnią užduotį iš pilietinių principų. □

ALKOHOLIS—KLASTINGAS PRODUKTAS

Gyd. V. BANAITIS

Pietų Europoje jis daugeliui pakeičia kompotą, geriamas su gazuotu arba paprastu vandeniu troškuliui numalšinti. Dar toliau į pietus, arabų šalyse, buvo Islamo religijos uždraustas tikriausiai profilaktiškai, remiantis krikščionių tradicijų patirtimi. O tose krikščioniškose šalyse alchemikai, vėliau ir chemikai jį pavadino alkoholiu.

Alkoholis yra ir narkotikas, ir maisto produktas, kurio kokybę garantuoja valstybiniai standartai. Sudegdamas gramas alkoholio duoda 7 kalorijas - beveik tiek pat, kiek gramas riebalų. Dėl to kai kurie mėgėjai vadina svaigalus, ypač alų, "skysta duona". Deja, kaloringumas ir maistingumas - skirtingi dalykai.

Alkoholį žmonija pažįsta gerą dešimtį tūkstančių metų, vartoja ir keikia, nes nė vienas maisto produktas neatneša tiek skausmo ir nelaimių, kiek šis. Kai kas ieško jo "dėl linksnumo" ar užsimiršti norėdamas. Beje, linksnam žmogui alkoholis beveik nereikalingas, tačiau jis skaudžiai apgauna tą, kuriam trūksta džiaugsmo, kuris bėga nuo "rūpesčių, sielvarto". Alkoholio pagalba "įgytas" džiaugsmas greit išgaruoja, palikdamas slegiantį maudulį, o užsimiršimas nepašalina nemalonumų ir neišsprendžia problemų - tik susilpnina valią, charakterį, padaro žmogų dar jautresnį, nesėkmėms, dar silpnesnį.

Alkoholis žaloja ne tik psichiką, aptemdydamas arba atimdamas protą (medicina žino 10 alkoholinių psichozių). Jis silpnina ir kūną. Žmones, nesaikingai vartoją alkoholį, rytais paprastai neturi apetito. Alkoholio kalorijos mažina alkio jausmą. Geriantieji paprastai nedaug teskiria dėmesio kitoms savo meniu sudedamosioms dalims, o finansiniais sumetimais neretai esti priversti atsisakyti baltymingo ir vitaminingo maisto. Dėl skrandžio ir žarnyno susirgimų sutrikęs virškinimas neleidžia geriančiojo organizmui įsisavinti net to minimumo

suvalgytų produktų. Dėl to labai nukenčia medžiagų apykaita, sutrinka daugelis svarbių organų (kepenys, inkstai, kasa) - mažėja organizmo atsparumas peršalimams bei užkrečiamoms ligoms, atsiranda odos susirgimai, įvairios alergijos.

Be to, girtuokliams būdingi chroniniai prostatitai - viena iš vyrų lytinio silpnumo priežasčių. Nors alkoholis ir atpalaiduoja geismus, jis paraližuoja nervinius laidus, reguliuojančius lytinę jėgą.

Neuropatologams pažįstami girtuokliai, kurie skundžiasi rankų, kojų nejautrumu, nutirpimu, "skruzdžių bėgiojimu", silpnumu, aštriais skausmais. Tai juntamųjų ir judinamųjų nervų uždegimai - neuritai, neuralgijos, radikulitai, pereina į polineuritą, paralyžių.

Gamybines ir transporto traumas taip pat dažniausiai gauna girtuokliai. Kas trečias girtuoklis gali nurodyti savo biografijoje sunkią galvos traumą. Tačiau ir be traumų jų galvos smegenys sužalotos. Kad alkoholis žaloja centrinę nervų sistemą, žmonės seniai žinojo. Tačiau pamatyti tai prieš keletą metų pavyko Pietų Karolinos universiteto profesorius Melvinui Naisliui. Profesorius tyrė trombų susidarymą smulkiausiose kraujagyslėse, jų užsikimšimą susiklijavusiais kraujo kūneliais.

Natūraliomis sąlygomis kraujagysles stebėti jis galėjo per vyzdį, akies obuolio dugne, tačiau trūko chemikalo, kurį be didelio pavojaus sveikatai ir gyvybei būtų galima pageidaujamos koncentracijomis primaišyti į kraują. Pasirodė, kad toks chemikalas - alkoholis. Tyrimai parodė, kad jau alaus bokalas sukelia laikiną akies dugno kraujagyslių užsikimšimą. Širdies kraujagyslių užsikimšimas arba spazmas gali sukelti infarktą. Akies dugnas - tai priekinis smegenų paviršius. Jo kraujagyslės priklauso smegenis maitinančiai sistemai, kuri aprūpina jas deguonimi.

Galvos smegenims deguonis ypač reikalingas. Sudarydamos tik 3 procentus kūno svorio, jos suvartoja 40 procentų deguonies. Širdžiai sustojus, prasideda klinikinė mirtis. Jeigu per 5 minutes neatsistato kraujotaka, žūsta smegenų centrai, įvyksta biologinė mirtis. Veikiamos alkoholio, smegenų kraujagyslės laikinai užsikemša, smegenų ląstelės-neuronai, išdėstyti pagal kraujagyslę, ima dusti. Jeigu deguonies badas užsitęsia, ląstelės žūsta. Saikingo išgėrimo metu žūsta tūkstančiai neuronų, padauginus - dešimtys tūkstančių. Kai kam gal atrodo, kad tai nieko nereiškia, palyginus su 17 milijardų neuronų, sudarančių tą galingą kibernetinę mašiną, kokia yra galvos smegenų žievė.

Visa bėda, kad neuronai - vienintelės ląstelės, kurios nesugeba daugintis. Todėl žuvusių neuronų vietoje nauji neatauga, išėjusių iš rikiuotės galvos "elektroninių lempų" niekas nebepakeičia, ir po kiekvieno išgėrimo galvos smegenyse daugėja tuščių vietų. Kiekvienas girtuoklis tarsi skubinasi iš savo smegenų išskalauti viską, kas sudaro žmogiškosios psichikos vertę. Kadangi įvairių žmonių galvos smegenų atsparumas alkoholiui nevienodas, sunku nustatyti leistino gėrimo ribą. Megėjas išgerti ir alkohikas skiriasi tik smegenų sužalojimo laipsniu. Kiekvienas saikingai geriantis privalo atsiminti, kad smegenų "kibernetinė mašina" turės tarnauti jam dar ne vienerius metus, todėl ją reikia tausoti.

Jeigu alkoholio kenksmingas poveikis apsiribotų kūno sveikata, girtuokliai rūpėtų tik vidaus ligų gydytojams. Deja, daug baisesiau alkoholis veikia geriančiojo psichiką, charakterį: valią, ištvermę, jausmus, o šie neigiami pakitimai ir nulemia jo gyvenimą. Rytiečių patarle sako: pasėsi poelgį - gausi įprotį, pasėsi įprotį - gausi charakterį, o jau šį pasėjęs - turėsi likimą. Blogiausia, kad šių charakterio pakitimų negalima paaikškinti vien pasileidimu, paviršutiniškumu, neatsakinga pažiūra į save bei kitokiais moraliniais terminais. Šių pakitimų pagrindinė priežastis - ilgalaikis smegenų žalojimas alkoholiu. Daugelis šių pakitimų

iš 31 tikro primena smegenų uždegimo arba galvos traumos padarinius.

Alkoholikas esti nepastovus, neretai tampa pašalinės įtakos žaisleliu, savo nuotaikos, atsitiktinumo vergas, silpnai susivokia gyvenimo situacijose, kurios sąlygoja žmogaus elgesį, nusistatymą. Žmogus nustoja vertinti tai, kas anksčiau sudarė jo gyvenimo prasmę, lengvai plaukia gyvenimo paviršiumi. Jis neturi ištvermės, greit pavargsta ir išsenka, nuotaika svyruoja dėl menkausio dalyko, nesugeba koncentruoti dėmesio. Kai kam sustiprėja isteriniai bruožai. Kiti taip greit užsidega ir užpyksta, kad dažnai neatsako už save, susijaudinę neatsimena, ką darą. Dar kiti savotiškai atbunka, tampa viskam abejingi, bejausmiai, vangūs, be energijos ir iniciatyvos. Visus šiuos charakterio pakitimus be pašalinių pagalbos sunku įveikti, sunku prisitaikyti prie nuolat besikeičiančių gyvenimo reikalavimų. O tikėtis pašalinių pagalbos alkoholiui labai sunku, nes jo socialinė padėtis, reputacija, ryšiai su visuomene, šeima, darbo kolektyvu dėl girtavimo labai nukentėję. Lieka tik kreiptis į gydytoją. □

J. RUZGIS

Vilniui

Sustoja amžiai žilagalviai
Prie tavo akmenų šventų,
Ir keičias tavo medžių spalvos
Kasmet po keturis kartus.

Čia aš - ratuotas ir sparnuotas
Kasmet išdygstu iš žolės,
Kad pasėdėčiau, padūmočiau
Prie nesugriūnančios pilies,

Kur mano kraujas, mano šaknys,
Kur tyros versmės, ir gražus
Padangių medis plačiašakis
Sapnuoja būsimus paukščius . . .

LLD Reikalai

IEVA MIZARIENĖ, CENTRO SEKRETORĖ

LLD NARIŲ PASITARIMAS - KONFERENCIJA

Rugpjūčio 9 ir 10 įvyks Lietuvių Darbininkų Susivienijimo seimas Pittsburghe. Aišku, kad ten dalyvaus nemažas skaičius delegatų, kurie yra LLD nariai. Todėl, Centro Komiteto posėdyje nutarėme tuo laiku sušaukti LLD narių pasikalbėjimą - konferenciją mūsų Draugijos reikalais.

Žinoma, mes nenorime atimti brangaus laiko LDS delegatų, bet manome, kad galėsime per tas dvi dienas surasti kelias valandas laiko mūsų pasitarimui.

Mes, iš savo pusės, raginame LLD narius apsiimti delegatais į LDS seimą.

CENTRO KOMITETO RINKIMAI ATIDĖTI

Šiais metais būtų reikėję nominuoti ir rinkti naują Centro Komitetą, bet nutarėme rinkimus atidėti dvejiems metams.

Priežastis, mūsų manymu, labai rimta. Dabar kaip tik esame įpusėję į ruošimąsi LLD 60 metų Jubiliejui, kuris įvyks 1975 metais. Naujai išrinktam komitetui būtų dvigubas darbas susipažinti su tarimais ir įeiti į tą darbą. Tad tikime, kad nariai sutiks su mūsų tarimu.

FILMUS TVARKO ARTŪRAS PETRIKA

Artūras Petrika, sūnus mūsų pirmininkės Katrinos Petrikenės, apsiėmė sutvarkyti ir

sukataloguoti visus LLD Centre turimus filmus iš Lietuvos ir pranešti per spaudą.

Artūras pats galėtų nuvykti su savo prodžektorium ir juos pademonstruoti. Bet galite filmus parsitraukti ir savais prodžektoriais rodyti.

Tikimės padidinti filmų archyvą ir naujais filmais iš Lietuvos ir iš Amerikos.

ALMANACHAS UŽ 1975 METUS

Džiugu, kad gana gražiai nariai atsiliesė į mūsų kvietimą parašyti savo atsiminimus į Jubiliejinį Almanachą.

MŪSŲ TUOJAUTINIAI REIKALAI

Prašome narius lankyti kuopų susirinkimus ir daryti planus ateinantiems metams, kaip geriau ir plačiau galėtumėme atžymėti 60-čio Jubiliejų savo kolonijose.

Nors jau prabėgo beveik pusmetis šių metų, o dar turime daug narių, kurie neužsimokėjo duoklių už 1973 metus. Kuopų sekretoriai turėtų nedelsiant duokles išrinkti iš narių už praėjusius metus ir už šiuos. Infliacijai siautėjant, kyla žurnalo "Sviesa" išleidimo ir visos kitos išlaidos, o narinės duoklės pasilieka tos pačios, tad prašome narius užsimokėti be tolimesnių paraginių.

Taipgi prašome nepamiršti Centro Komiteto veiklą paremti aukomis.